

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 9 (218), serie nouă. Miercuri 8 martie 1995. Preț: 500 lei

EUROPA AICI

**BERNARD- HENRI LÉVY
NICOLAE BALOTĂ
SALMAN RUSHDIE
MARIO VARGAS LLOSA
STELIO FARANDJIS
ALEXANDRU GEORGE
HANS PETER FURRER
PAUL-BERNARD
SABOURIN
MILAN KUNDERA
ADAM PUSLOJIC
RAYMOND WEBER
JEAN-LOUIS ROY**

9775

Performanțele lui Săraru

■ S-a spus – și nu fără temei – că Dinu Săraru a scris mai multe cărți decât a citit. Performanță, trebuie să recunoaștem, singulară, care-i sporește faima și îi fixează personalitatea în epocă. De curând, ca să nu mai contrazică nici un zvon, a aruncat pe piață un nou roman, „Crimă pentru pământ“, care a mișcat anumite spirite, gața pregătite să-l plaseze acolo unde se cocoșase, la un etaj superior al Televiziunii, dar și-n gura bardului de la Bârca. Pentru o asemenea vedetă, căci Dinu Săraru s-a simțit bine numai la un palier zgomotos, superlativul par a fi epuizate.

■ Gata, o nouă capodoperă venită de la Cornul Caprei! Câteva condeie, năucite de polifonia operei, nu știu cam pe unde s-o mai lipească. Oricum, în apropierea lui Ion i-ar sta bine. Vreo trei corifei ai oportunistului, într-o emisiune dedicată în întregime Săraru, au descoperit ceea ce nimeni nu știa până acum: „Un scriitor de cea mai înaltă expresie artistică în limba română“, „Prin acest roman se întoarce la Ion al lui Rebreanu“, „Are o limbă literară de mare finețe“, „Infuzii de lirism de cea mai bună calitate“, „O frumusețe a limbii, o limbă transparentă, o stratificare a semnelor“, „Cartea e polivalentă, care-i semnul valorii ei“, „Universul e mitologic“.

■ Toate bune și frumoase, ba chiar am putea spune captivante, atâta vreme cât ești tentat să-i crezi pe unii pe cuvânt, iar pe alții să-i creditezi fără îndoiele. Când, însă, deschizi cartea și o citești, îți „crește pâcla ceții“, ca să-l cităm chiar pe autor. Inovator ca și viermele în măr, Dinu Săraru refuză concordanta timpurilor (fiindcă, nu-i așa, creatorul e suveran?!), amestecând, cum îi vine sub condei, prezentul, trecutul și viitorul,

încât nici nu mai poți afla ce regie stă în spatele cuvintelor.

■ Anecdoticul, pitorescul, incongruența, delirul verbal – peșeme tot cuceriri ale prozatorului, unice în acest roman – se află la loc de cinste în cele 240 de pagini. Scena preotului ajuns în fața enoriașilor în izmene eclipsează toată literatura lumii. Firește, sub epitrahilul acestuia intră o femeie. Nu cu ochii închiși, ci deschiși, că numai așa poate zări ce ascunde taica părinte în deschizătura pânzei. Ceea ce urmează nu mai e de povestit. Trivialitatea de aici și din alte pasaje îl individualizează încă o dată pe creatorul de la Slătioara.

■ Ca să nu facem afirmații fără acoperire, vom decupa un pasaj, credem noi, emblematic pentru gândirea și concepția artistică a lui Dinu Săraru. „Era îmbrăcată și cu o bluză, tot înflorată, dar maronie, cu mânecile scurte și mâinile ieșeau din ele zdravene și butucănoase și se potriveau cu palmele umflate ca boboneții de sâmbăta morților. Până la încheietura palmei pielea brațelor era albă ca varul și din loc în loc pistruiată iar de la încheietură se înroșea dintr-odată și se zbârcea rău, mai ales pe degetele retezate cam scurt“.

■ Comentariile pentru aceste fraze ca și pentru multe altele, bogate în tautologii, agramatism și inadvertențe, devin de prisos. Vom vedea, în numărul viitor, cum ajunge Dinu Săraru la „înalte expresii artistice“ și la „stratificări ale semnelor“, lăsând și altora plăcerea să descopere statura personajelor, arhitectura romanului și, nu în ultimul rând, „construcția dramatică“ de care era învinuit în emisiunea cu pricina.

Cu bolovanul prin Europa

de NICOLAE PRELIPCEANU

Ne bălăcim în noroaie și gunoaie, dăm mită ca să ne ia peste rând la tuns, ne urâm unii pe alții cu râvnă demnă de cauze mai bune și proclamăm: Europa aici! Nu spun că asta nu e Europa. Ba e, și încă din plin, atâta doar că-i Europa de-altădată, anii nebuni ai unor veacuri încheiate prin alte părți și rămase așa, spânzurând descheiate, la noi. Aici, dacă am fi mai atenți, am vedea că nu s-a terminat încă războiul de-o sută de ani, cu toate că am trecut, ca și alții, din punctul de vedere al cărora istoria a mers înainte, prin două războaie mondiale. Am trecut și apoi ne-am întors la ale noastre dintru ale noastre. Suntem iar înainte de M. Kogălniceanu, Ion Brătianu, Lascăr Catargiu, ca să nu mai vorbesc de Titu Maiorescu ori Mihai Eminescu. Avem iar de parcurs toată distanța asta imensă prin care, statistic, am și trecut. Rostogolim mereu același bolovan, ca să ajungem cu el într-o Europă despre care știm, vag, exterior, că ar exista – culmea, chiar în zilele noastre. Dar la felul cum suntem noi, care sunt zilele noastre? Cele de azi, cele de-acum o sută sau două de ani? Greu de spus. Altfel ne proiectăm dorințele prin comitete și comiții – europene, n'est-ce pas? – din care chiar ajungem să facem parte. Dar în spatele lor tot câinii vagabonzi, în care dăm cu pietre, tot copiii străzii, tot bătrânii siliți să cerșească din cauza pensiei prea mici și nouă nu ne pasă nici de unii și nici de alții. Mizeria din Germania anilor 45 – 46 bântuie la noi, alături de bogăția – de aceea – strigătoare la cer a marilor escroci. Bolovanul, de fapt, se tot rostogolește în jos, peste noi, și abia dacă-i putem încetini căderea – asta se cheamă stabilitate – necum să-l împingem în sus. Altfel, suntem în Europa și Europa aici...

Editori:

■ Uniunea Scriitorilor din
România

■ Fundația Luceafărul
Cu sprijinul Fundației Soros
pentru o Societate Deschisă

Redacția: Laurențiu Ulici (*director*), Marius Tupan (*redactor șef*), Ioan Es. Pop (*secretar general de redacție*), Alexandru Spânu (*redactor*), Olivia Marcu (*secretariat*), Maria Burcă (*curier*), Florin Țone (*foto-reporter*)

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133, București, sector 1,
telefon 659.67.60.

Cont: Agenția Credit Bank, sector 2,
nr. 40.10.11.50.16 (lei) și
40.20.11.50.12.16 (valută)

Tehnoredactare computerizată:
INFO G.I.P.

Manuela Drăghici, Marius Predescu

Tipar: INTERGRAPH

Abonamentele se pot face la toate oficiile
poștale din țară. Revista noastră este înscrisă
în Catalogul publicațiilor la poziția 2048.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

de PETRE STOICA

■ ... „deși nu v-ați dat seama, în luna ianuarie inflația a scăzut cu 0,1 la sută! Dar, față de acum un an, prețurile au crescut cu 57,3 la sută“. (24 ore) ■ OCTAVIAN PALER: „Trebuie să recunosc, îmi e imposibil să-l ascult pe dl Sergiu Cunescu vorbind cu aerul cuiva care «face istorie» și să uite că partidul social-democrat ar umple, probabil, cu dificultate, sala unui cinematograful“. (România liberă) ■ ION CRISTOIU: „Partidul de guvernământ și președintele sunt mai puternici decât oricând. Coaliția guvernamentală e un cor școlăresc, ridicând mecanic feasta și deschizând ritmic gura la mișcările de baghetă ale PDSR-ului“. (Evenimentul zilei) ■ IOAN GROȘAN: „Și uite-așa dl Iliescu se găsește astăzi într-un fel de postură de candidat unic. Așa și trebuie, după opinia mea, lăsat. Mai mult, opoziția ar trebui s-o ia înaintea puterii și să-l propună președinte pe viață, căci până una-alta, un singur lucru îl poate scoate de la Cotroceni: senilitatea“. (Ziua) ■ „Câțiva oameni politici și-au anunțat, deja, intenția de a candida la președinția României. Radu Câmpeanu e unul dintre aceștia“. (Zig Zag) ■ „Aurelian Temeșan își va lăsa barbă, plete și își va schimba repertoriul“. (VIP) ■ FLAVIUS POPA: „În timp ce magistrații trăiesc din lefuri mizerabile Chiuzbaian o ține numai în chefuri și deplasări în străinătate“. (Ziua) ■ AM Press: „Un general al MI implicat în scandalul Credit Bank“. (Cotidianul) ■ OCTAVIAN PALER: „Făcând mai puțină gălăgie, mai puțin tapaj, un «politician» ca

Funar s-ar autoanula. El există câtă vreme zbiară. În clipa în care ar deveni rezonabil, ar dispărea în neant“. (România liberă) ■ GRIGORE BĂRBAT: „Potrivit unui studiu de genetică, balenele sunt verișoarele caprelor“. (Evenimentul zilei) ■ RĂZVAN AVALIUC: „Turbat că Dan Ioan Mirescu a pierdut procesul intentat de Nicolae Dide pentru calomnie și insultă Vadim face albie de porci justiția română. El îi acuză pe judecători de corupție și de luare de mită. În schimb, Mirescu, violatorul unei fetițe de 16 ani, este considerat «jurist de excepție»“. (Ziua) ■ HORIA RUSU: „Putem discuta de integrarea europeană doar după ce Funar și Vadim vor fi expuși la Muzeul Antipa“. (Cf. Academia Cațavencu) ■ „Vadim Tudor a primit o ofertă de angajare la Peep-show-ul din Cluj“. (VIP) ■ VALENTIN TROFIN: „Nu poate exista turism la Sinaia fără apă la toaletă“. (Ziua) ■ D.C.: „Gropile și hârtoapele drumurilor ieșene, vrând-nevrând, duc spre Europa...“. (24 ore) ■ ADRIANA LUPESCU: „România este în pericol să ajungă să importe și legume“. (Evenimentul zilei) ■ ION MEDOIA: „Trei semințe de castraveți costă... 450 lei“. (România liberă) ■ ION CRISTOIU: „Cum să explici oaspeților occidentali, adormiți, în timp ce vizitează România, de țuica și sarmalele cu care-i ghiftuiesc gospodăriile de partid ale PDSR-lui, că hârta e dinadins produsă cu fărâita pentru a sugruma pe neștiute presa independentă?!“. (Evenimentul zilei)

Trei centenare

Anul 1995 este, din perspectiva memoriei culturale a nației, un an special: trei mari personalități ale poeziei românești din veacul nostru împlinesc o sută de ani de la naștere. Așadar trei centenare avem de sărbătorit, trei centenare ale unor poeți care au lăsat urme adânci în peisajul liric românesc și, mai ales, în structura liricii moderne de la noi: Ion Barbu (19 martie), Ion Vinea (17 aprilie) și Lucian Blaga (9 mai). Poate că ar fi cea mai bună ocazie de repunere în discuție, din unghiul receptării de azi, deopotrivă a operei poetice lăsate de cei trei și a impactului pe care poezia – în general – îl are în acest moment în diverse categorii de cititori. Deși eminentemente poeți, cei trei s-au ilustrat puternic și în alte genuri ale literaturii, eseistică – Ion Barbu, proză – Ion Vinea, teatru și proză – Lucian Blaga, doi dintre ei izbutind să-și afirme, la concurență cu vocația literară, vocații în alte domenii ale activității spirituale, Ion Barbu în matematică, Lucian Blaga în filozofie. Prin asta, semnificația operei lor transcend literarul autohton, revelându-se în largul spiritualului autohton. Acesta e și motivul pentru care consider aniversarea unui veac de la nașterea lor drept o ocazie

de LAURENȚIU ULICI

rară de a reflecta pe marginea nu doar a literaturii ci și a culturii noastre în ansamblul ei, a dimensiunii noastre spirituale la scară istorică. Dar nu cum se făcea în anii optzeci, când o concepție de tip totalitar și de un prost gust monumental – protocronismul – a confiscat marile aniversări literare, inclusiv pe a lui Eminescu, transformându-le, practic, în reîngropări prin encomiasm vid de sens și prin evitarea oricărei adieri a spiritului critic. Ci altfel, cu adevărat înnoitor, cu adevărat viu, ca într-o încercare permanentă de re-lectură a textului operei din perspectiva gustului și mentalității contemporane, ceea ce fără spirit critic nu se poate face. Avem pentru o asemenea operațiune un argument, ca să zic așa, ancestral: bunul simț de sorginte țărănească, înlăuntrul căruia găsim una din cele mai subtile expresii ale spiritului critic care este acel „pe ce te bazezi?” consacrat de Marin Preda. Cu atât mai mult se cade să apelăm la acest argument de mare tradiție cu cât prestigiul autorilor repuși în discuție este mai mare. În plus, ca să revin la cazul celor trei centenare din 1995, acest prestigiu, cel puțin în ce-i

privește pe Ion Barbu și pe Ion Vinea, pare să treacă în anii din urmă printr-un con de umbră, consecință, în bună măsură, a scăderii interesului public față de opera lor. La urma urmelor, centenarul unui mare scriitor se poate constitui și într-un moment de re-descoperire critică a operei, care să aibă drept urmare relansarea scriitorului respectiv în orizontul de așteptare al cititorului. Aș spune chiar că, înainte de orice altceva, manifestările legate de un centenar trebuie să se supună tocmai acestui scop. Astfel, dacă Ion Barbu și Ion Vinea trec momentan printr-o eclipsă a receptării (asemenea momente sunt inevitabile în viața marilor opere), de ce n-ar fi sărbătorirea centenarului nașterii lor întâiul ceas al unei resurecții? Cât despre Lucian Blaga, aflat într-o poziție mai bună în privința receptării, de ce n-ar fi centenarul nașterii sale momentul unei remăsurări a dimensiunilor axiologice ale operei sale cu instrumente noi dar și dintr-o perspectivă nouă? Pentru toate acestea nu e nevoie decât ca tot ce se va face cu ocazia acestor centenare să fie făcut cu competență și spirit critic. Asta dacă vrem ca aceste sărbătoriri să reprezinte un nou început, adică o nuntă – cum ar fi spus Ion Barbu – iar nu o reînnoire.

minimax

Spiegel-ul românesc

Dintre sute de gazete care lasă șpalturile... Lume, lume! În România s-a iscat un nou cotidian: „90 DE LEI BUCATA, PENTRU TOT ROMÂNUL!”, după câte s-ar părea ițindu-se deodată în 22 de județe, rod al concernului de presă DANDIACO – de la numele președintelui-fondator, Dan Diaconescu. Asta într-o vreme când mai toată presa nesubvenționată gâfâie.

Se numește *Oglinda*, prima impresie fiind așadar aceea a **originalității**, de altfel evidențiată de editor prin R-ul încercuit. Sub titlu „vine” însă într-adevăr noutatea: **cotidian popular**. Măi să fie!, îți zici. Nu **independent**, nu **neutru**, nu **de opinie**, nu **liber**, nu **de tranziție**, nu și nu și nu decât taman **popular**, care va să zică „un vis mai vechi al gazetarilor, pesemne și al cititorilor”. Măcar în virtutea curiozității și zău că tot merită să fie citit întâiul număr de luni 27 februarie, căutând a vedea ce-nseamnă aia dom’le „**primul ziar popular românesc**”. Cu atât mai mult cu cât pretențiile edito-

de ȘERBAN LANESCU

riului nu sunt de ici de colo: „*Acest gest postbelic fără precedent nu va fi trecut prea ușor cu vederea, dacă e să ne luăm după barierele care au fost deja trântite în fața echipei noastre cu suficient de mult timp înainte de apariția numărului unu.*” Concluzia? Bref, 90 de lei ai dat, de 90 de lei citești, adică (asumându-mi riscul de a fi psihanalizat) cam ca în gluma aceea în care ți se arată o cutie de chibrituri cerându-ți-se să descoperi o divă dezbrăcată. Dar, la urma urmelor, orice fel de gazetă e bună, scrieți băieți, numai scrieți, c-așa se-mplinește libertatea presei, cu de toate celea. Dintre sute de gazete care lasă șpalturile, cititorii vor alege... Stop! Într-un astfel de gând, luând, totuși, în serios anunțul din pagina 5 („3000 de puncte de desfacere pentru 23 de milioane de cititori!”) parcă se aprinde un bec roșu. Nu cumva, oare, se trage cu gloanțe adevărate într-o țintă reală? Nu cumva există latent în România un public care de mult aștepta (visa!) să apară o foaie ca aceasta, **apa-**

rent ne meee, ne beee, ne cucurigu? Nu cumva niscaiva specialiști într-ale psihologiei sociale (eă doar nu degeaba patronează S.R.I. un astfel de institut) au ticluit științificește o rețetă potrivită expectanțelor celor numiți de *Oglinda* „tot românul”? Căci altfel cum să se fi găsit bani de investit într-o astfel de afacere? Întrebări la care răspunsul nu poate fi decât unul. Oricum și oricine ar fi în spatele oglinzii (indiferent dacă și-a băgat „necuratul” coada și paralele) cert este că se mizează pe existența unei anumite **cereri specifice** căreia caută să i se adreseze foaia. Ori, poate mai bine spus, se mizează pe o anumită cerere nu tocmai deslușită încă dar care se va cristaliza cu timpul căci pofta vine mâncând. O cerere nici de informare, nici de comentariu, ci de succedaneele lor cele mai ieftine cu putință, astfel dozate și preparate încât să nu se presupună decât un substitut de lectură. Cererea de completare a televizorului RTV, să fie omu-mpăcat c-a văzut ce scrie și la gazetă. Iar la-ntrebarea pe ce parte e foaia într-ale poli-

tichiei, tot șpilul șpigăului mioritic ar fi că nu se poate sesiza dintr-o dată, atâta doar că, una peste alta, despre Cotroceni numai de bine iar „**CONVENȚIA DEMOCRATICĂ SE AFLĂ – cum altfel? – ÎNTR-UN IMPAS CÂT EA DE MARE**”. Plus nelipsitele programe tv, publicitate, horoscop, cuvinte încrușate și o fotografie „decoltată” da’ cu măsură. Toată supica costând însă doar 90 de lei, deci mai puțin decât, bunăoară, *Timpul în 7 zile*, *Jurnalul Național*, *Vremea* sau *Dimineața*. **Iar dacă într-adevăr așa ceva se va fi dovedind că citește „tot românul”, dacă asta așteaptă „tot românul” de la libertatea presei, dacă în România așa trebuie să arate o gazetă pentru a fi „populară”, Doamne, atunci... săraci mai suntem!** Pe de altă parte, gândind în termeni cantitativi, bineînțeles că 45.183 – tirajul anunțat (!?) al primului număr – nu poate semnifica chiar „tot românul”, dar nici nu este o cifră neglijabilă și care, cine știe, poate să mai crească.

P.S. Parol că n-am primit nici o lețcaie pentru a-i face reclamă ci sincer cred, ori, mai exact, bănuie că *Oglinda* s-ar putea să fie un sindrom relevant pentru starea actuală a societății românești. De tolerat deci ca atare fiindcă tot suntem în anul internațional al toleranței.

bursa cărților

Nicolae Bălașa, BLESTEME

După atâtea și atâtea romane-maculatură apărute până în 1989 și făcute întru proslăvire colectivizării în România, a venit vremea să se spună adevărul despre un proces de o brutalitate împinsă în nefiresc, cu consecințe pe care acest popor le va resimți – nu numai în perimetrul rural – decenii la rând. **Blesteme**, al lui Nicolae Bălașa, este un roman al demascării. Trăitorii unui sat oarecare din Oltenia parcurg lungul drum forțat către noaptea comunistă, suferind toate urmările pe care deposedarea brutală de pământul moștenit din moși-strămoși le atrage după sine. Mizeria materială pălește în fața schimonosirii inevitabile a straturilor intime sufletești, este vorba de macularea treptată, dar sigură a psihologiei țaranului, este vorba despre răsturnarea unui echilibru al valorilor tradiționale. Repercusiunile demersului comunist apar în toată „splendoarea” nudității lor: pauperizare, animalizare, robotizare, umilire, anularea orizontului, scârbirea definitivă, exasperarea ultimă. Personajul emblematic este Găiman, transformat în paria de către noua clasă de conducători (niște lături sociale), un individ nesupus, cu destin tragic, împins la crimă nu atât de mizeria materială, cât de imposibilitatea funciară de a accepta nefirescul.

Scriș alert, romanul convinge; totuși, i s-ar putea reproșa autorului excesul de dialog, neglijarea sugestiei în favoarea spusei directe (de aici unele redundanțe), abundența regionalismelor, o anumită linearitate. Oricum, cartea are caracter de document; decupând **Blestemele**, un regizor ar putea realiza destul de lesne un film grotesc. (Ed. Spirit Românesc, 2000 lei)

P.P.Negulescu, DESTINUL OMENIRII

Intellectual de mare anvergură, cu pronunțate (și bine speculate de regimul comunist) vederi de stânga, P.P.Negulescu dedica primul volum din **Destinul omenirii** (cam orgolios titlu!) „aspectelor psihologice și etice ale crizei contemporane (ne aflăm în anul 1938!). Dincolo de orice, reține atenția analizarea, cu voluptate de anatomist, a fenomenului totalitar (bolșevism, nazism, fascism); reiese cu claritate sorgintea comună a totalitarismelor de stânga și de dreapta, cu primul autorul dovedindu-se ceva mai indulgent însă. (Mai fac și regii câte-o nebunie!). Analizele sunt minuțioase, materialul documentar asimilat. Cartea poate intriga cumva, dar, de fapt, cine se află în posesia adevărului absolut?! (Ed. Nemira, 3800 lei).

Octavian Simu, DICȚIONAR DE LITERATURĂ JAPONEZĂ

Dacă nu ar fi fost redactat în maniera dicționarului, volumul acesta ar fi reprezentat o admirabilă istorie a literaturii nipone, mai bine zis o introducere într-o literatură căreia spiritualitatea universală îi datorează mult. Dicționarul lui Octavian Simu depășește cadrul îngust al funcționalului, reușind micro-eseuri critice de certă profunzime. Autorul este un investigator inteligent și doct în materie, dovedind o bună cunoaștere a ansamblului, posedând o remarcabilă capacitate de sinteză, stabilind corelații necesare, izbutind să realizeze efectul de „multum in parvo”. Dicționarul documentează, dar și incită. (Ed. Albatros, 7000 lei)

MEMORIILE REGELUI CAROL I AL ROMÂNIEI, IV

Cu acest al patrulea volum se încheie seria **Memoriilor** (primul volum apărea în 1992, la editura **Scripta**), reeditate de infatigabilul Stelian Neagoe. Cuprinzând perioada dintre anii 1878 și 1881, acesta este volumul cel mai pasionant, ținând seama de evenimentele majore petrecute: sfârșitul războiului pentru Independență, smulgerea sudului Basarabiei de către marea și înțeleapta noastră prietenă din mereu și pentru totdeauna (ferească sfântul!), încoronarea primului rege al României. Autorul notelor zilnice este un personaj viu, inteligent, dinamic, dăruit cu totul țării în fruntea căreia destinul l-a așezat; cei care și-au făcut o meserie mai mult sau mai puțin pasageră din a defăima monarhia ar trebui să-și mai tempereze zelul și să recunoască faptul că, fără acest mare rege, soarta pământurilor românești ar fi fost cu mult mai vitregă. (Ed. Machiavelli, 4500 lei).

V.G.Clopot, POEZII... DESUETE?

„Am vrut să scriu poezii pentru toți,/ Pentru bunici și nepoți,/ Crușându-i de șarade,-/Uscături sau rime fade// Le-am scris și căutându-le nume./ Un titlu de carte anume./ Un redactor cu plete/ Le-a declarat, ca stil, desuete”, iată mărturisirea acestui autor venit din tradiționalism, care scrie într-o metrică bună și într-o limbă românească limpede despre ceea ce i-a sensibilizat existența: icoana sfântă a părinților, dorul mușcător de glia natală (poetul este originar din Basarabia), discreta sfichiuire a primelor iubiri, amintirea candorilor infantile, imboldul necurat spre conservarea credinței strămoșești, jertfa martirilor decembriști. Poetul pare a fi un moralist, aflat într-un permanent dialog mai mult cu eul său decât cu exteriorul dezamăgitorilor; fără a cultiva o poezie cu mari pretenții, V.G.Clopot se aliniază creatorilor „cuminți”, nu lipsiți de originalitate și de un anume farmec... desuet! (Ed. Viitorul Românesc, 1200 lei).

Alexandru Tatos, PAGINI DE JURNAL

Deloc spectaculos, jurnalul regretatului regizor se întinde pe perioada 20 mai 1973 – 27 ianuarie 1990. Apar aici toate dedesubturile muncii unui regizor obligat la permanente și epuizante confruntări cu stupizii kulturistici ai perioadei antedecembriste, slalomurile pe care era obligat să le execute pentru a salva ceea ce se mai putea salva din autenticitatea actului creator; există în filele cărții un dramatism mocnit, o mărturie a perseverenței întru luminarea adevărului, există un personaj și o epocă. Scriș dintr-o pornire de eliberare sufletească, fără gândul de a fi dat publicității, jurnalul lui Tatos este cu atât mai credibil. (Ed. Albatros, 3500 lei).

Florin Oncescu, DISPOZIȚIE DEPRESIVĂ

După o serie de colaborări – în **Lucașfărușul**, **Ramuri**, **Contrapunct** și **LA&I** (excelentul supliment al ziarului **Cotidianul**) – cu proză, cronici literare și reportaje, politehnistul Florin Oncescu (în prezent asistent în cadrul Politehnicii bucureștene) debutează editorial cu acest volum de schițe și povestiri; **Dispoziție depresivă** se bucură de recomandarea lui Dan C.Mihăilescu – „diagnostician” de încredere! –, care, în câteva cuvinte, reușește să fixeze exact liniile de forță ale unui debut notabil: „Oameni înnebuniți de banalitate, un realism diurn traversat de funcționarii unor destine fără însușiri, debusolări în univers casnic, plictisuri acre sau agresive, cupluri alterate de stereotipii iritabile, intelectuali fără sens, în sfârșit: proza nevrotică a unor vieți peticite, consumate cu predilecție la intersecția iluziilor.

O lume de aici, de ieri și acum. Debutul ‘cehovian’ al unui mare prețuitor de... Céline!”

Volumul a fost premiat la concursul de debut inițiat de Fundația Bibliotecii Franceze OMMA și de Fundația Ramuri. Cred că Florin Oncescu va avea un cuvânt de spus în proza de largă respirație. (Ed. Ramuri, 1500 lei)

Anticariat

Ion Călugăru, CHARLOT, Editura Vremea, 1993

„Analiza pe care d. Călugăru o face artei și mitului Charlot este de o subtilitate, o precizie disociativă și o expresie atât de pitorească, încât îi dă dreptul de a fi considerat un strălucit critic al lui Chaplin. În antiintellectualismul lui Charlot d. Călugăru nu se teme să integreze acțiunea lui Chaplin în reacțiunea bergsoniană a lui Chestov și a lui Marinetti, ca și în spiritul literaturii de după 1900. Unde ingeniozitatea sa ne surprinde este în asocierea simbolică a lui Charlot, ca «băiat de suflet al lui Zeilig Șor», și deci integrarea lui în sensibilitatea ebraică. Analiza personalității lui Chaplin, cuprinsă în nuanțate și multiple formulări, culminează în constatarea că valoarea supremă a lui Charlot constă în sensul lui de tip general.

Charlot, credem noi înșine, va rămânea în galeria eroilor populari, asemeni personajilor de duioasă umanitate din literatura lui Dickens, a lui Alphonse Daudet și Jules Renard.

Studiul d-lui Călugăru este cel mai frumos omagiu pe care-l aduce un scriitor român genialului clown al ecranului”.

Fragmentul de mai sus a fost desprins din cronica literară a lui Pompiliu Constantinescu, publicată în **Vremea**, an VI, nr. 287, 14 mai 1933, pag. 7. Cartea se găsește în anticariatul Brăilei, la prețul de 1200 lei.

top 5

LIBRĂRIA KRETZULESCU

- Leibniz, **Monadologia** (Humanitas, 2800 lei)
- P.P.Negulescu, **Destinul omenirii** (Nemira, 3800 lei)
- Octavian Simu, **Dicționar de literatură japoneză** (Albatros, 7000 lei)

LIBRĂRIA SADOVEANU

- **Memoriile Regelui Carol I al României, IV** (Machiavelli, 4500 lei)
- Leibniz, **Monadologia** (Humanitas, 2800 lei)
- Alexandru Tatos, **Pagini de jurnal** (Albatros, 3500 lei)

LIBRĂRIA EMINESCU

- John Fowles, **Daniel Martin** (Univers, 5500 lei)
- Tudor Alexander, **Fugarii** (Casa Școalelor, 3200 lei)
- Leibniz, **Monadologia** (Humanitas, 2800 lei)

LIBRĂRIA ALFA

- Immanuel Kant, **Critica rațiunii practice** (IRI, 6000 lei)
- P.P.Negulescu, **Destinul omenirii** (Nemira, 3800 lei)
- John D. Barrow, **Originea universului** (Humanitas, 3700 lei)

LIBRĂRIA DIN BD. 1 DEC. 1918, NR. 53

- Paul Davies, **Ultimele trei minute** (Humanitas, 3700 lei)
- John Fowles, **Daniel Martin** (Univers, 5500 lei)
- Joseph Conrad, **Oglinda mării** (Amarcod, 2000 lei)

Pentru o cât mai promptă prezentare, invităm editurile interesate (dar și pe autori) să expedieze pe adresa redacției noastre un exemplar din noile apariții de carte.

La ora antologiei

Ioan Flora: *Poeme*, Editura Fundației Culturale Române, 1993

de DAN CRISTEA

In *Poeme*, Ioan Flora își antologhează toate volumele de versuri de până acum, chiar și pe acela în curs de publicare, cu excepția primei sale culegeri din 1970, intitulată *Valsuri*. Ceea ce a rezultat e un volum masiv și reprezentativ, pe măsura importanței și locului pe care îl ocupă în peisajul liric românesc acest autor născut în 1950 la Satu Nou, în Banatul Sărbesc, licențiat în 1973 al Facultății de Filologie a Universității bucureștene și stabilit, cu familia, la București, începând din 1993.

Prefața antologiei, de proporțiile unui studiu, e semnată de Al. Cistelean, și ea oferă o analiză remarcabilă și pertinentă a poeziei lui Ioan Flora, ale cărui demersuri poetice sunt „prinse” în fericite-formulări critice. Cred, astfel, că Al. Cistelean are dreptate văzând, în evoluția lirică de până acum a poetului, trei etape distincte, în care „trecherile sunt abrupte, bazate pe ocultarea translației”. La fiecare etapă, Ioan Flora vine cu un program de poezie respectat îndeajuns de riguros. Volumul *Iedera* din '75 nu conține un proiect liric manifest, afirmat, cu alte cuvinte, în versuri, dar acesta poate fi dedus din voința poetului de a se așeza în mijlocul unui ceremonial fără obiect, al hieroglifelor pe care le prezintă noaptea și focul, cerul și deșertul, într-o „clipă de trezie” sau de „fulgerare unică”. Modelul Saint-John Perse, de exclamații și iluminatii, de enigme și „iederi” metaforice se poate citi în aceste poeme-versete vânturate de frenezia spunerii.

Culegerile care au urmat (*Fișe poetice*, 1977. *Lumea fizică*, 1979. *Terapia muncii*, 1981. *Starea de fapt*, 1984) descoperă eul, și în primul rând eul care scrie, și relația acestuia cu lumea sub formele cotidianului sau ale „stărilor”. Sunt volumele care consacră imaginea lui Ioan Flora ca poet antiromantic („Exist în afara oricărei practici romantice”, p. 35), dezidealizant, promotor al poeziei-document și al unei poetici care să aibă de-a face doar cu „lucurile și locurile concrete”. Poetul întocmește „fișe” ale realului, așa cum numără exact sacii de porumb, conspctează și cataloghează „lumea fizică” într-un stil adeseori stenografic. Se vede pe sine „scriptor” sau „croniciar citadin”, interesat de „obiecte” și nu de „fapte de limbă”. S-a spus că această grilă de lectură, derizorie și destruc-turantă, a realului a devansat, oarecum, generația '80, generație căreia poetul îi aparține totuși. Se cuvin câteva observații cu caracter mai general.

Ioan Flora e un poet al frustului, al simțurilor

și senzațiilor tari, al trupului și cărnii, a cărei „curățenie și sălbăticie”, cum spune, „nici un sistem filozofic nu le poate egala”, cu o etică a libertății pe care și-o derivă din etica rurală. Modelul artistic al poetului ar putea fi Brâncuși. Trebuie să ținem așadar cont de portretul pe care autorul și-l compune, chiar dacă în acesta intră și o proporție, calculată, de bravură și sfidare: „Tu ești, pur și simplu, posedat de furii, îmi spun,/ posedat de sine,/ posedat de libertate,/ de clipa aceasta concretă/ și atunci când treci strada, când te prăbușești/ într-un vid desăvârșit,/ când simți că-ți crește păr pe limbă,/ când desfaci robinetul/ și-n loc de apă țâșnesc furnici și-ți invadează casa.// Adus de șale, favorizat, iubit, strecurat printre degete,/ strecurat în conștiințe,/ nici prea tânăr, nici prea candid/ visezi la revitalizarea naturii./ Îți alegi metodele și câmpul de luptă,/ acționezi,/ gândești cu pistolul la brâu” (p. 102).

Neliniștea care bânuie adesea în versurile lui Flora e în primul rând neliniștea neadaptării la sine, la eul care scrie, ale cărui disciplină și rigoare pot fi deranjate sau contracarate de excesul vitalistic. Scrisul e un continuu război cu trupul, viața produce mai mult „adevăr” decât arta. Iată-l pe poet cum contemplă o „tânără țărăncă cernită”: „Broboada, lucioasele-i șuvițe de păr,/ cele câteva rânduri de fuste și bluze,/ batista pe care și-o duce când la gură, când la nas,/ osoasele-i mâini mărșăluind,/ sângele năvalnic și umbrat al obrazilor,/ zâmbetul crispat din colțul gurii,/ toate,/ absolut toate îmi demonstrează/ cât de nedemn este să scrii.// Și e suficient să o vezi cum sfidează, ingrata,/ betonul și semafoarele,/ afișele/ presa cotidiană și periodică,/ bunul simț și epoca,/ seratele, evenimentele, ghișeele, et caetera, et caetera,/ pentru a te abține,/ ba chiar pentru a renunța definitiv la artă” (p. 114-15). Actul scriptural prin care se conspctează realul în aluviunile lui grosiere, cotidiene e mai degrabă un moment de fixare de sine privit câteodată cu nedisimulată ostilitate: „Dar ei scriu din fugă/ din perspectiva broaștei, din șanț, aș răspunde,/ înghit electricitate și penicilină, trec drept un vlăjgan furios./ Mă cutremur de rușine în fața oglinzilor de Veneția” (p. 87). La mulți dintre poezii optzeciști scrisul prevalează asupra existenței, căci lumea, pentru ei ca realitate textuală, se naște din scris.

A treia etapă din

evoluția lirică a lui Flora, vizibilă în volumul *O bufniță tânără pe patul morții* (1988) și în poemele inedite din *Discurs asupra Struțocămilei*, convertește grila de lectură inventariată a realului într-o grilă de lectură „filologică” a cărților naturii sau a scrierilor vechi. Lucrul cu „însemnări și fișe”, cu inventare și liste cu „tandre cuvinte” pare să fie propriu autorului. Cu aceeași bravură antilirică, programul este expus, de astă dată, în „Eseu pe o temă dată sau despre *fiorul liric*”: „Compomițătorul, fascinantul, parazitatorul *fior liric*! Comic de-a dreptul, inutil când îmi propun să scriu/ despre strigiforme,/ apelând la genealogii sau tabele cronologice,/ cum procedau romancierii de odinioară;/ cum face Flaubert,/ recurgând la definiții laconice și precise” (p. 174). Titluri de poeme care cuprind în sine termeni precum „eseu”, „discurs”, „dicționar”, „elogiu” arată și manifestarea unei bune doze de ironie în această privință, a dezliteraturizării. Dincolo de plăcerea filologică a catalogării de nume aparținând unui bestiar real sau imaginar, în aceste poeme se poate citi încercarea poetului de a scoate la iveală o „morală” a lumii naturale ori a lumii de veche înțelepciune livrescă. E ceea ce Flora definea ca o tentativă de „revitalizare a naturii”.

Poate că termenul de „fior liric” să fie un termen desuet, scos din uz în sintaxa discursului literar, dar o reapropiere a lui Flora de lirismul personal n-ar strica în acest moment.

adam puslojić

Oadă bucuriei inutile

*Inger zburând prin
Valea Neagră*

Ca un înger zburând prin Valea Neagră,
tot mai aproape de tine, Doamne,
eu mă tot îndepărtez.
De ce nu spun nimica, acum,
mereu bătând din aripi,
din munții mei de pene albe?
Eu tac pentru că sunt vinovat.
Eu tac pentru că port omor pe suflet.
Eu tac pentru că vin spre tine.
Cuvântul aici, ieșind din suflet,
rămâne vag, neputincios,
ca semnul nesemnificativ și provizoriu
transcris în grabă pe nisip
migrator, din deșert.
Îngerul din mine zboară și tace,
tace și zboară. Ispășește lumea.
Eu sunt Valea Neagră a ta, Doamne,
a lui Adam, a nimănu.

11 martie 1994,
la Belgrad

*Oadă bucuriei inutile
sau Nichita Stănescu din poza
augustă, belgradeană și definitivă*

Te privește un singur ochi
și o singură mână, cu o singură țigară
încă aprinsă, încă aprinsă, care-ți
alăptează părul cărunt,
încă și încă. Tăcerea secunde.
Suntem cinci în poză, tu singurul vesel:
Srba cu Ioan, Augustin, Adam...
hai să mergem, așa, acasă!
Dar timpul oftează, geme și bate ceasul
undeva, alături, departe, aproape.
Rămânem? De ce nu? Sau n-avem voie,
sub ocrotirea semnului tainic?
Ochiul tău absent, ascuns a dispărut.
Întors pe dos spre lumină,
acum vede altceva, cu mult mai
altceva **ca noi ce suntem.**

9.XII 1993,
la Timișoara

Nichita de azi

... al poetei Oiga Neagu

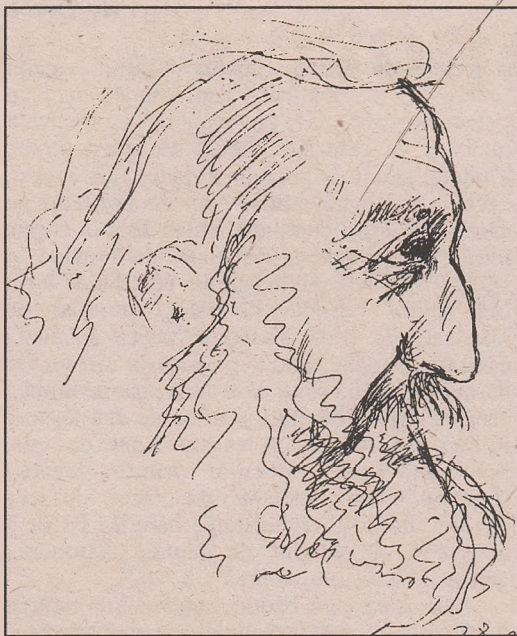
La masă nu e aproape nimeni,
iar îngerul meu nu lipsește
din mine. Eu voi porni, acum,
spre răsărit. Spre Serbia,
țara mea secretă de azi.
Abia aștept ziua de mâine.
Abia aștept lumina zilei
care mă oglindește-n sine.
Abia aștept o țară întreagă,
o țară numai a mea.

Timișoara, 11.12.1993

Sunt trist și nu știu unde

Dorei Stănescu

Sunt trist și nu știu unde
mă aflu cu tine, Doamne.
Eu sunt poetul nimănuia;
nu știu să vorbesc, să scriu.
Știu asta: numai cântarea absurdă,
inutilă, dezordonată, așa cum
materia plânge pe palma ta

în cinci prieteni.
Eu sunt un elefant sonor.
Plâng, nu plâng.
Mor, nu mor.

Alba Iulia,
de Sfântul Gheorghe sârbesc

*Mi-am cumpărat
un ștreang*

Marianei Dan

Hai să te văd,
dar nu te voi vedea.
Hai să teucid,
dar nu, nu.
Hai să te pipăi, mii de ani,
să te ating cu mâna, dar
acolo unde te voi atinge
dumnezeu înnebunit
va striga numele meu. Întorc
capul, fulgerător.
Mi-am cumpărat un ștreang.

22 martie 1994

dreaptă, singură are rost.
Despre ce mai cânt, despre ce plâng?
Spune-mi și mie restul tăcerii;
nu mă lăsa să mor **neuitat**
de tot, de tot, atât de părăsit,
azi, numai de tine.

București, 10 mai 1994

*Un edict nou.
fratilor mei români*

Eu sunt soldatul poeziei românești.
Dar tu, Doamne, oare ești?
Sunt trist, Părinte, ca Nichita cel luminos
și acum plâng, nu plâng dureros.
Stau aici, privesc spre Blaga –
spațiul meu mioritic a ajuns la Haga,
unde, acum cu anii, m-ai dat, Bătrâne,
ca pe Iason, cel ce fură Aur – lâne,
neștiind că mor vreodată prin tine,
ca regele meu Marco – la Rovine,
nu ucis de-un frate (de Mircea cel Mare)
ci de crucea de lumină, grea și tare.
Hai să cântăm Hora sfântă, românească,
noi doi, Doamne, din gura mea, sârbească.

La Lugoj,
cu Blaga, de 10 mai 1994

Elefant sonor

Domnului Srba Ignjatovic

Ne-am întâlnit cu tine, Doamne,
aici, sub ochiul cel negru,
alb și albastru al Unuia
purtașul numelui unui popor întreg.
Poporule, Sârbule frate,
noi câțiva te privim
pe tine, exact prin
același ochi al tău, al nostru,
și vedem timpul vieții
în timpul vieții noastre
numită viața noastră lătrată,
adică eu latru un câine
care latră un câine
încă nenăscut.
Mă nasc imediat.
Cânt **religia câinelui.**
Latru în trei, în patru,

În grădina rudei mele

Lui Dragan Țăranovici

Eu și prietenul meu Ioan Flora
am ajuns din nou, acum,
din deșertul Gobi. Setea noastră
e sfântă. Iar foamea – **un gol istoric**
se întinde... Noi doi înnebuniți
privim spre verde. Spre negru.
Hai să mâncăm, spune Ioan.
Se răcește masa noastră.
Nu! Țip eu la Ioan.
Masa este de gheața noastră.
Ruda mea apare atunci
purtașul în mâna dreaptă
o cruce uriașă, străvezie,
prin care toți trei
privim la stele
din satul meu, al nostru, natal,
satul familiei mele, a ta,
a noastră, înghețată
printre astre, împietrite
cu pilastre.

București, 10 mai 1994

Noi, Noica

Poetului Ion Miloș

lată, loane, la acest mormânt,
dau mână cu mână, dacă
ești de acord cu mine,
dau ceața cu pământ, **apă de băut**
cu gheață, dacă ești un sârbo-dac
sau sârbo-mut, așa cum sunt eu
devin un româno-suedez
și un turco-olandez. Hai, bătrâne,
haide, bre, frate-române,
noi doi (numai doi pe lume)
să dăm mână cu mână, două mume,
să dăm sau să nu mai dăm
Un Iason nebun de aur și de lână,
de Elada și Elena (unde-i Troia,
unde-i Troia?) ca un Adam
din Zeelanda, ca un Ioan și un Iona
dintr-un creion,
din alt eon, dintr-un alt eon,
noi și Noica, doi
și Unul, eu și eu –
nebunul!

Prin Rășinari, de 8 mai 1994

Memoria deșartă sau crima împotriva umanității

de NICOLAE BALOTĂ

Charles Péguy considera – pe la începutul acestui secol – că o prăpastie de netrecut ar despărți „evenimentul real“ de „evenimentul istoric“. Înțelegerea firește, prin „evenimente reale“, cele trăite de noi efectiv, cele la care participăm sau am participat, ca actori sau doar ca simpli spectatori, ca martori. „Evenimentele istorice“ ar fi, în schimb, cele depozitate în memorie, cele pe care le cunoaștem fără să le fi trăit. Memoria joacă, desigur, un rol esențial în istorizarea evenimentelor petrecute vreodată. Numai depozitate, păstrate într-o memorie colectivă, evocate de memoriile individuale, faptele devin istorice, trăirea se preschimbă în istorie.

Péguy, care trăise cu impetuoșitatea pe care o știm afacerea Dreyfus, vedea cum, cu trecerea anilor, celebrul „caz“, din pricina căruia Franța intelectuală se scindase în două tabere, opuse cu înverșunare, se „clasa“. Dosarul Dreyfus – condamnatul fiind reabilitat – era trecut pe rafturile, întrucâtva prăfoase, ale Istoriei.

Cu procesul Barbie, în iunie 1986, am trăit o experiență inversă aceleia la care se referea Péguy: un trecut deja istoric reînvia, era retrăit în prezentul unui eveniment judiciar. Memoria nu servea la îmbălsămarea, la istorizarea faptelor trăite altădată, ci, în lumina mărturiilor, reactualiza trecutul aparent abolit.

Comentatorii acestui proces au fost unanimi în recunoașterea unei funcții a memoriei – să-i spunem de resurrecție a trecutului. În esul său penetrant **Memoria deșartă**, Alain Finkielkraut pare să pună însă la îndoială o asemenea eficacitate a memoriei. Prea adeseori, crede el, amintirea se exercită în van.

Într-un acest tânăr eseist, ca și pentru Péguy, altădată, memoria slujește prea mult la proiectarea celor trăite – suferite – pe un plan neutru, al istoriei. Celor care, cu o facilitate jurnalistică, afirmă, în legătură cu procesul Barbie, că acesta a fost „o mare lecție de istorie pentru tinerele generații“, el le răspunde că valoarea acestui proces rezidă, dimpotrivă, în „voința exprimată și realizată de justiție, de a smulge – poate pentru ultima oară – crimele naziste din lințoliul istoriei“, și de a le fi înfățișat, în nuditatea lor atroce, în prezentul tragic al faptelor trăite.

Într-un eseu anterior, despre **Gândirea infrântă**, Alain Finkielkraut urmărea eșecurile cugetării, eclipsa unei gândiri coerente, în mesaje emise de unele mari medii de comunicare contemporană. Îndeosebi televiziunea, prin mediatizarea – ce i se pare abuzivă – a evenimentelor, și îndeosebi a celor culturale, e acuzată de Finkielkraut de a transforma în spectacol mediatic tot ce ar trebui să stârnească în oameni reflecția sau o apreciere valorizatoare, morală ori estetică ori social-politică. Nu gândirea stă sub acuzare, deci, ci deturnarea ei. Tot astfel, în **Memoria deșartă**, nu deșertăciunea memoriei este cea vizată – a ne aminti nu este poate niciodată zadarnic – ci zădărnicierea memoriei, prin manevre care o

golesc de tot ce ne poate ea oferi, de un sens al trecutului pe care-l poate actualiza.

Nu o dată în lucrările sale (**Evreul imaginar, Viitorul unei negații sau Reprobarea Israelului**) Alain Finkielkraut a reluat investigarea, plină de o stringență filosofică, a condițiilor istorice, morale, culturale care au permis sau au dus la ceea ce ne-am obișnuit să numim Shoah, la holocaustul căruia i-au căzut pradă milioanele de evrei din Europa dominată de nașiști. Dar de astă dată, comentând procesul Barbie, eseistul nu se întoarce asupra acestui genocid, ci asupra reflecției sale în conștiința noastră, asupra proiecției sale în posteritate.

Cazul Barbie este, pentru a-l cita pe Finkielkraut, acela al unui „om mediu devenit un mic torționar...“, o piesă minoră în imensa mașinărie a morții“. Avocatul lui Barbie, crezând că-l apără, sublinia „extrema modestie“ a rangului, a gradului, a rolului său. Dar cât de justificată este remarca autorului **Memoriei deșarte**, după care argumentul acesta, al gradului subaltern, departe de a invalida procesul, constituie prima sa justificare. Nu numai crimele acestui mărunț executant, ci toate crimele rasiale naziste au fost crime de „funcționari“. Toți acești criminali ne apar neînsemnați ca indivizi, căci cruzimea lor nu mai e la o scară umană, ci la una ce depășește umanul. Sensul, în același timp ontologic și juridic, al noțiunii de crimă împotriva umanității trebuie să restabilească între om și crimă legătura ruptă prin aparatul tehnico-administrativ. Procesul Barbie era exemplar nu printr-un caracter excepțional al împincinatului, ci pentru că era o ocazie – una din ultimele, dacă nu ultima, din procesul nazismului – care să demonstreze că tratând ca pe niște persoane măruntele mecanisme ale unui aparat totalitar, se va înțelege definitiv că „serviciul de stat nu exonerează pe nici un funcționar al nici unei burocratii, pe nici un inginer al nici unui laborator, de răspunderea sa ca individ.“

Finkielkraut regretă, asemenea Hannei Arendt, mai demult, în legătură cu cazul Eichmann, că procesul lui Barbie n-a fost remis unei jurisdicții internaționale. Dar, cu excepția proceselor de la Nürnberg, nu s-a putut constitui o justiție penală internațională. Proiectul kantian al unei „justiții internaționale a drepturilor Omului“ nu s-a realizat până în zilele noastre. Finkielkraut enumeră o serie a genocidelor sângerosului nostru secol XX, care așteaptă o asemenea judecată. Armenii luptă încă, după 70 de ani, pentru recunoașterea internațională a genocidului lor. Milioanele de țărani, victime ale procesului de „deschiaburire“ stalinistă și, de altfel, zecile de milioane de victime ale Gulagului comunist, apoi victimele masacrelor din Bangladesh, ale genocidului biafrez sau ale khmerilor roșii din Campuchia, așteaptă încă dreptatea postumă pronunțată de istorie.

Acuzația, sentința condamnatoare, în pro-

cesele intentate în cazul unor crime împotriva umanității, ar trebui pronunțate, așadar, de organisme judiciare supranaționale, în numele umanității, căci umanitatea este – în asemenea cazuri – lezată.

Alain Finkielkraut deploră amalgamul care s-a făcut între două categorii de victime ale celui ce-a fost denumit „călăul din Lyon“. Într-adevăr, Barbie anchetase și executase o serie de luptători ai Rezistenței franceze. Dar tot el trimisese în deportare, deci la moarte, un mare număr de evrei bărbați, femei și copii (printre care cei 44 copii din colonia de la Izieu). Desigur rezistenții, luptătorii angajați, ca și victimele unei apartenențe rasiale au plătit, în mod egal, cu viața lor. Dar amalgamarea acestor categorii diferite a fost și este o sursă de ambiguitate. Ea a permis lui Barbie și apărării sale să aducă argumentul acțiunilor de război. Dar dacă urmărirea luptătorilor din Rezistență poate fi justificată printr-o acțiune ce aparține războiului (și știm că crimele de război sunt, cu trecerea deceniilor, prescrise), crimele împotriva umanității nu pot fi explicate ca niște fapte de război, nici iertate cu trecerea timpului.

O altă manevră a apărării lui Barbie la proces a constat în extinderea culpabilității asupra întregii lumi occidentale. S-a afirmat, din partea avocaților fostului ofițer nazist, și mai ales a lui maître Verges, avocatul cu trecut dubios, că vina acestuia nu ar fi mai gravă decât a tuturor colonialiștilor de odinioară, printre care și cei francezi, colonialiști ce n-au fost socotiți culpabili. Rasismul ar fi fost, cu alte cuvinte, un simplu simptom al imperialismului occidental. Propaganda sovietică s-a folosit mai de mult de acest argument. Dar niciodată segregatia rasială din vechile colonii n-a mers până la genocid, iar Occidentul a expurgat răul, lupta democrațiilor occidentale împotriva rasismului și a diverselor injustiții excluzând amalgamul cu crimele împotriva umanității ale totalitarismului nazist sau comunist.

Uitarea crimelor trecute, eclipsele memoriei, ale conștiinței au fost, fără îndoială, combătute în procesul de la Lyon. Dacă totuși Finkielkraut vorbește despre o memorie deșartă sau, cum aș prefera să spun, „zădărnicită“, este pentru că, după el, mediatizarea procesului Barbie, supunerea sa legilor spectacolului, ar fi împiedicat severul examen de conștiință pe care acest caz îl pretindea. Prea mult s-a făcut apel la sentimente, prea frivol au fost privilegiate elementele șocante sau distractive, chiar, ale procesului în presa și emisiunile de radio și televiziune. În epoca divertismentului, consideră autorul **Memoriei deșarte**, „actualitatea detronează istoricitatea“. Să nu ne lăsăm însă tulburați. Nu era oare important, tocmai într-un caz cum a fost acesta al procesului Barbie, să suferim șocul faptelor readuse în actualitate? Numai o asemenea prezență poate trezi în noi o conștiință ce nu e doar istorică, luminând o parte a trecutului, ci și morală, luminând prezentul și poate viitorul nostru.

Bernard-Henri Lévy

HAOSUL POSTCOMUNIST

Itotul a-nceput pe 9 noiembrie 1989, ziua căderii zidului Berlinului și a ceea ce a fost botezat – puțin cam repede – moartea comunismului. Așteptam ziua aceea.

O nădăjduiam din tot sufletul.

Bineînțeles, nici unul nu aveam cea mai mică idee nici asupra datei evenimentului, nici asupra desfășurării lui. Dar că sistemul era perisabil, că moartea lui era nu numai dorită, ci posibilă și chiar fatală, că orice are un sfârșit iar comunismul l-a avut, în mod obligatoriu, pe al său – eram mai numeroși cei care gândeam așa, decât a vrut să spună legenda.

Așadar, cu toții prevăzusem finalul acesta.

În el ar fi stat, ne gândeam, fericirea popoarelor eliberate. Însă ea ar fi fost, în același timp, și fericirea noastră. Prin contagiune, ar fi fost și forma noastră de salvare. Căci ideea dominantă, în acești ani, era că popoarele din Est sunt, desigur, oprimare; că au suferit un nesfârșit martiriu; dar că o parte din ființa lor nu a fost mutilată de dictatură și că această parte, binecuvântată, a fost cruțată, astfel, de ceea ce are mai dăunător lumea modernă.

Societatea noastră este coruptă, iată ceea ce se gândea. Ghiftuiți și corupți. Odată cu abundența, a uitat prețul libertății. Iar acolo, în Est, sunt societăți care au gustat prea puțin din ea ca să aibă nostalgia libertății – și care, odată eliberate, odată jugul scuturat, își vor relua locul în această Europă în care au fost „captive“ iar noi vom profita, în mod inevitabil, de rezerva lor de inocență.

Să-i ajutăm pe disidenți? Ajutam disidenții. Însă ne-ar fi plăcut să spunem și să gândim că ei sunt cei care ne-au ajutat mai mult. Ne plăcea ideea – și nu doar ideea – de-a urma școala lor, înainte ca ei s-o urmeze pe-a noastră. Sfârșitul comunismului ar fi fost norocul nostru. Ar fi fost întinerirea noastră. Toate acele cuvinte de „libertate“, de „drept“, de „democrație“ care, prin părțile noastre, și-au pierdut forța, sensul aproape, și-ar fi regăsit, la contactul cu evenimentul, toată splendoarea apusă.

Să fi fost aceasta un vis? Desigur, era un vis. Era analogul occidental al visului soljenitican al unei Rusii rămasă sfântă, neștirbită de oroarea modernă, păstrând în străfundurile ei comori de puritate. Dar era vorba, mai ales, atunci când regândim visul acesta, de ultima utopie care a marcat istoria progresismului și în care s-a văzut o fărâmă de umanitate investită, din nefericire pentru ea însăși, cu o funcție mântuitoare: Disidentul, într-un anumit mod, lua locul Proletarului; relua rolul, legitim catalogat în repertoarul imaginarului nostru, al Supusului care, mântuindu-se, mântuiește specia umană; și, într-atât de mare era ironia istoriei, încât marxismul urma să fie victima – ultimă – a acestui balet pe care chiar el îl instalase, de-a lungul unui veac, în creierele noastre.

Bineînțeles, marea diferență era că Proletarul anunța o lume nouă, pe când noi nu așteptam din partea Disidentului decât renașterea lumii vechi.

muzeu – depozitul nu se știe cărei rezerve de Bine, stocată de un popor de eroi și care, atunci când s-ar fi dezlănțuit, ar fi știut să ne revitalizeze.

Or, Evenimentul s-a petrecut. Această prăbușire atât de dorită, de la care nu se aștepta nimic mai puțin decât o regenerare sufletească, a sfârșit prin a se produce. Numai că se oferă sub un chip despre care e puțin a spune că surprinde.

Acestea sunt, mai întâi, revoluții paradoxale. Fără o insurecție adevărată. Sunt revoluții care nu sunt, nicăieri, rodul unor lupte corp la corp, fără mulțumire și compromis, care constituie legea oricărei revoluții. Am făcut, în perioada aceea, o călătorie la Praga, Varșovia, Berlin, Sofia, București. Iar ceea ce m-a frapat peste tot a fost sentimentul de irealitate: Partidul n-a cedat, s-a sinucis; nu a dat înapoi, s-a autolichidat; și asta nu pentru că o bătălie politică încrâncenată l-ar fi constrâns să pactizeze – el este cel care, aproape singur, fără

Bernard-Henri Lévy, denunțător al „internaționalei integriste“

Puritatea primejdioasă a lui Bernard-Henri Lévy este, pentru un estic, o posibilă carte provocatoare ori, cel puțin incitantă. Provocatoare la nivelul pretinselor postulate pe care le „exhibă“ tranșant, cu un patos maltrauxian (vetust? retoric doar?); incitantă la nivelul conștiinței europene, aurorale, confuze, a înfrântului homo aestheticus, ca să-l parafrazăm, in extenso, pe Zinoviev. O carte de care, opinăm, trebuie să se țină seama, fie și numai ca document de conștiință europeană îndelung antrenată, saturată de exercițiul democrației occidentale.*

Pentru critica franceză, patosul acestei conștiințe cade frecvent în derizorat: „Bernard-Henri Lévy este, cu precădere, Tintin, campionul etern al oprimaților, care cutreieră lumea pentru a o elibera de rău“. Efectul emfazei lui Bernard-Henri Lévy – „mesianic“, adică „a venit vremea, urgența e aici – mereu aici“. Un mesianism imperativ, părănd a o amuza copios pe recenzenta de la „Magazine littéraire“, un amuzament „oculi“, en toute connaissance a autorului și operei sale. „Titlul cărții desemnează destul de clar dușmanul vremurilor noi: internaționala integristă, cea care alungă impurul în numele purității, din Rwanda în Bosnia, din Rusia în Algeria, lista nu este exclusivă. Nu-i prea complicat să adaugi aici comunismul, dar, deja, puritatea se colorează în ideal și e tocmai idealul a cărui puritate face ravagii. Nu-i extravagant să adaugi aici populismul și naționalismul. Dar după? Cum se poate lupta? Ce e de făcut?“ (Catherine Clément, „Magazine littéraire“, decembrie 1994).

Între o gândire „aproape budistă“, „emfază mitică“ și ton acuzator-profetic, de un umanitarism cam livresc, Puritatea primejdioasă a lui Bernard-Henri Lévy oscilează între adevăruri grave, inexactități „soleme“ și elanuri contestatate. Și, ca orice carte a lui Bernard-Henri Lévy, există.

* La Pureté dangereuse, Ed. Grasset, 1994

Aceste „cuvinte ale tribului“ cărora, ca orice supus izbăvitor, și conform formulei consacrate el trebuia să le dea un sens „mai pur“, nu mai aparțineau unui trib nou, neliniștit, străin – ci, pentru întâia oară, erau cele ale propriului nostru trib. Și poate aici stătea, de altminteri, originalitatea aventurii: de parcă, pentru această ultimă piruetă, Istoria se străduise să dea însuși cuvântului revoluție sensul ei cel vechi: cel astronomic, care semnifică întoarcerea în punctul de plecare.

Dar, chiar și cu această rezervă, era exact aceeași schemă marxistă. Era aceeași odisee a unui Supus pe care însuși supliciuul său îl înzestrează cu cefe mai fastuoase puteri. Și o întreagă parte a inteligenței trăia, repet, cu această dublă certitudine. Pe de o parte, corupția ei; aproape lipsa ei de demnitate; această impuritate fundamentală pe care ea o atribuia – era climatul epocii: a fost deja uitat! – lumii „modernității“. Și apoi, această imagine a unei alte Europe care era aidoma unui sanctuar ori

presiuni nici hărțuială, a decis în câteva zile, uneori o noapte, să renunțe.

Acestea sunt revoluții enigmatice. Toate revoluțiile sunt astfel, fără îndoială. Toate au partea lor, ireductibilă, de opacitate și de secret. Însă, în acestea, în aceste prăbușiri bruște și aparent fără cauză, există o parte suplimentară de umbră care nu scapă observației actorilor – mai bine zis spectatorilor. (...)

Sunt revoluții triste, melancolice, care, odată trecute primele ore de bucurie și ferveoare, recad în torpoare. De ce oare te poți bucura atunci când n-ai luptat? Cum să sărbătorești, știind că evenimentul s-a petrecut, ca să spun așa, în absența ta? Frustrare. Dezamăgire. Dezamăgirea urmărește de obicei revoluțiile. De astă dată le însoțește. E scris în program. Sunt primele revoluții ale Istoriei cu decepția încorporată. (...)

Prezentare și traducere de Smaranda Cosmin

Salman Rushdie

PATRII IMAGINARE

Pe peretele camerei în care lucrez e agățată o fotografie veche. Datează din 1946 și înfățișează casa în care, în vremea în care a fost făcută fotografia, nu mă născusem încă. Casa e puțin stranie – o construcție cu două etaje, cu frontoane, un acoperiș de țiglă și turnuri rotunde în două unghiuri opuse, având fiecare un acoperiș țuguat acoperit tot cu țiglă. „Trecutul e o pasăre ciudată”, se spune în cea dintâi propoziție a romanului lui L.P. Hartley, *Mesagerul*, „aici lucrurile se petrec altfel”. Însă fotografia mă îndeamnă la răsturnarea acestei idei; îmi amintește că prezentul meu este o țară ciudată iar că trecutul este la mine, chiar dacă e vorba despre un „la mine” pierdut, într-un oraș pierdut, în ceața timpului pierdut.

Acum câțiva ani m-am întors la Bombay, orașul meu pierdut, după o absență cât jumătatea vieții mele. La puțină vreme de la sosire, am deschis spontan cartea de telefon și am căutat numele tatălui meu. Și, într-un chip absolut uimitor, numele figura; numele, vechea noastră adresă, același număr de telefon, ca și cum n-am fi plecat niciodată în țara de nenumit* de cealaltă parte a frontierei. A fost o descoperire stranie. De parcă mi se afirma sau eram informat că viața-mi de dinainte nu era construită decât din iluzii și că această continuitate era singura realitate. Apoi am mers să vizitez casa din fotografie și am rămas dinaintea ei fără a îndrăzni, nici a dori să mă fac cunoscut de noii proprietari. (Nu voiam să văd cum au deteriorat interiorul). Eram copleșit. Fotografia era firește alb-negru, iar memoria mea, hrănindu-se cu imagini asemănătoare, a prins a nu-mi mai vedea copilăria decât în același mod, adică monocromatic. Culorile istoriei mele-curseseră prin ochii spiritului meu; acum, ceilalți doi ochi ai mei erau agresaji de culori, de sclipirea țiglelor roșii, frunzelé verzi ale cactușilor vârstați cu galben, lumina arborilor exotici. Fără-ndoială, nu-i prea romantic să spun că în acel moment s-a născut *Copiii de la miază-noapte*; că am înțeles în ce grad voiam să-mi restaurez trecutul, nu în griurile spălăcite ale fotografiilor din albumul de familie, ci integral, în Cinemascope și Tehnicolor.

Bombay este un oraș contruit de străini pe un pământ cucerit; eu, pe care atât de lungă-mi absență mă poate califica drept străin, am avut convingerea că aveam eu însumi de cucerit un oraș și o istorie.

E posibil ca scriitori aflați în situația mea, exilați, emigrați sau expatriați, să fie obsedați de un sentiment al pierderii, de nevoia de a recuceri un trecut, de-a se întoarce la el, chiar înfruntând riscul de-a fi prefăcuți în statui de sare. Însă, dacă ne-întoarcem, trebuie să mai știm – ceea ce naște incertitudinile adânci – că îndepărtarea noastră fizică de India înseamnă, aproape inevitabil, că nu vom fi în stare să recucерim cu

* Pakistan (n. ed fr.)

nimic mai mult decât o versiune printre sute de milioane de versiuni posibile. M-am străduit s-o imaginez pe cât posibil de autentică, însă adevărul imaginației este deopotrivă onorabil și suspect și știam că India mea nu fusese poate decât aceea căreia aș fi vrut din toată inima (...) să-i aparțin.

Iată de ce mi-am făcut naratorul, pe Saleem, să fie îndoielnic în povestire; erorile sale sunt erorile unei memorii șovăielnice, alcătuită din bizareriile caracterului și circumstanțe, iar viziunea lui este fragmentară. Poate că, atunci când scriitorul indian care scrie în afara Indiei încearcă să descrie lumea aceasta, e obligat s-o regăsească în cioburile unei oglinzi din care anumite crâmpie au fost iremediabil pierdute. (...)

Se poate susține că trecutul este o patrie din care am emigrat cu toții, că pierderea lui face parte din umanitatea noastră comună. Aceasta mi se pare normal; însă mă gândesc că scriitorul

«Pentru Dumnezeu, deschideți mai mult universul!»

*Patrii imagine** este titlul eseului cu care debutează volumul omonim al lui Salman Rushdie, o culegere de texte reunind un deceniu de publicistică culturală axată pe teme fierbinți ale subconștientului indian și deopotrivă pe nume, evenimente și motive de reflexie de anvergură mondială. Eseurile incluse sub acest titlu, evazionist-transparent, pot fi asimilate notelor de călătorie ale unui gânditor *globe-trotter*, moștenitor a două culturi, martor acut și imperativ al timpului său, consumat, într-un chip fecund, de locul și rolul scriitorului în societate. În ultima secțiune tematică a cărții, Rushdie detaliază criza declanșată de romanul său, *Versetele satanice*, exprimându-și speranța că „încetul cu încetul rațiunea ia locul mâniei din centrul dezbaterii, că încet-încet înțelegerea va stinge poate incendiile urii”.

Patriile imagine ale indianului Salman Rushdie sunt însă, în primul rând, o pledoarie pentru bogăția și diversitatea *celuilalt*, pentru alteritate. *Ego sum alter, je est un autre*. Iar celălalt poate însemna, se știe, infernul. Însă a fi în lume înseamnă – obligatoriu – asumarea diversității ei, iar ceea ce noi suntem sau devenim e o suită de proiecții celeste și infernale ale acestei diversități. A fraterniza cu primele, a polemiza sau a lupta cu cele din urmă sunt forme ale participării inteligenței la opera de „deschidere” suplimentară a universului.

Referindu-se la eseul *Patrii imagine*, din care am reprodus fragmente semnificative, autorul face următoarea precizare:

„Eseul care a dat titlul acestei culegeri a fost contribuția mea la un seminar despre literatura indiană de limbă engleză, ținut la Londra în timpul zilelor Indiei, în 1982. Pe atunci, Indira Gandhi își reluase postul de prim-ministru. În Pakistan, regimul generalului Zia își consolida puterea după executarea lui Zulfikar Ali Bhutto. Marea Britanie cunoștea primele zbateri ale revoluției thatcheriene și, în S.U.A., Ronald Reagan era un partizan impenitent al războiului rece. Structurile lumii își păstrau forma obișnuită și mediocră.”

O lume pe care unul dintre cei mai *periclitati* scriitori ai lumii o surprinde cu luciditate participativă de rară intensitate. „Acum, când contemplăm o scenă internațională total transformată, cu posibilități, incertitudini, intransigențe și pericole noi, (...) în care, cum ar fi spus Gramsci, vechiul moare dar noul nu se naște încă.”

* *Patries imaginaires*, ediția franceză 1995, ed. 10/18, col. „Domaine étranger”

precizie ceea ce a fost pierdut; că, pe scurt, vom crea ficțiuni, nicidecum orașe ori sate reale, ci patrii imagine, invizibile, Indii ale spiritului.

Scriindu-mi cartea la North London, privind pe fereastra mea un oraș total diferit de cele pe care le imaginam pe hârtie, eram hărțuit permanent de gândul acesta până la a mă simți obligat să-l înfrunt în text: să dau bine de înțeles (în ciuda ambiției inițiale și, presupun, oarecum proustiană, de a deschide porțile timpului pierdut pentru a readuce trecutul în starea-i originală, nemodificat de diștorsionile memoriei) că ceea ce scriu era în realitate un roman al memoriei despre memorie, și că India mea nu era decât aceasta; India „mea”, o versiune și

care trăiește în afara țării și chiar în afara limbii sale poate trăi această pierdere într-o formă încă și mai puternică. Discontinuitatea fizică, faptul că prezentul său se situează într-un loc diferit de trecutul său, de ființă „aiurea”, face să i se pară și mai acută această pierdere. Aceasta îi îngăduie poate să vorbească într-un mod mai just și mai concret de un subiect care posedă o semnificație și o atracție universale. (...)

Am participat o dată la o conferință despre literatura modernă, desfășurată la New College

din Oxford. Diverși scriitori, printre care și eu, discutăm cu seriozitate despre subiecte precum necesitatea de a găsi noi formule de a descrie lumea. Apoi, autorul dramatic Howard Brenton a avansat ideea că poate este un obiectiv limitat: literatura nu căuta ea decât să descrie?

(...)

Îngăduiți-mi să aplic întrebarea lui Brenton cazului special al scriitorilor indieni care, în Anglia, scriu despre India. Pot face mai mult decât a descrie, de departe, lumea pe care au părăsit-o? Sau îndepărtarea deschide oare alte porți?

E vorba desigur de probleme politice la care trebuie găsit răspuns, măcar în parte, în termeni politici. Mai întâi, trebuie să spun că descrierea este, prin ea însăși, un act politic. Scriitorul american de culoare, Richard Wright, a scris că scriitorii americani albi și negri sunt angajați într-un război asupra naturii realității. Descrierile lor erau incompatibile. De aceea, este evident că redescoperirea lumii reprezintă etapa necesară care duce la prefacerea ei. Cu deosebire în epocile în care statul ia realitatea în mână și începe deformarea, modificarea trecutului ca să-l acordeze nevoilor sale prezente, iar atunci producția realităților alternative ale artei, inclusiv romanul memoriei, devin politice. Milan Kundera a scris că „lupta omului împotriva puterii înseamnă lupta memoriei împotriva uitării.“ Scriitorii și oamenii politici sunt rivali naturali. Cele două grupuri încearcă să transforme lumea după chipul lor; luptă pentru același teritoriu. Iar romanul este un mod de a nega versiunea oficială a adevărului care este cea a oamenilor politici.

„Adevărul oficial“ referitor, de pildă, la războiul din Pakistan, este că armata pakistaneză nu a comis nici o atrocitate în ceea ce era la vremea respectivă Pakistanul oriental și astăzi Bangladeshul. Această versiune este sanctificată de o mulțime de persoane care s-ar fi descris ele însele drept intelectuale. Iar versiunea oficială a stării de urgență a fost foarte bine expusă de doamna Gandhi într-un interviu la BBC. Ea a afirmat că ici-colo câteva persoane pretind că s-au petrecut lucruri cumplite în timpul stării de urgență, sterilizări forțate și lucruri de genul acesta; însă, a precizat ea, toate acestea sunt false. Nu s-a petrecut nimic de genul acesta. Cel care a intervievat-o, Mr. Robert Kee, nu a pus la îndoială această declarație. În schimb, a spus doamnei Gandhi și publicului emisiunii **Panorama** că ea a dovedit în mai multe rânduri că are dreptul a fi considerată ca o democrată.

De aceea literatura poate, și trebuie poate, să aducă dezmințiri versiunilor oficiale ale faptelor. Dar convine această funcție acelora dintre noi care scriu dincolo de hotarele Indiei? Sau nu suntem decât niște diletanți în acest gen de lucruri, întrucât nu ne este amenințată securitatea personală? Ce drept avem noi să vorbim?

Răspunsul meu este foarte simplu. Literatura își află valoarea în ea însăși. Adică ceea ce justifică o carte nu este capacitatea autorului de a o scrie, ci calitatea a ceea ce a fost scris. Sunt cărți cumplite care țâșnesc direct din experiență și din extraordinarele isprăvi ale imaginației care tratează teme pe care autorul ar trebui să le abordeze din exterior.

Literatura nu constă în depozitarea unor teme în scopul de a fi rezervate unor grupuri. Cât privește riscurile: singurele reale și le asumă

artistul în operă, atunci când o împinge la limitele posibilului, în scopul de a spori cantitatea a ceea ce stă în puțința gândirii. Cărțile devin bune atunci când ajung până la limita extremă și riscă să basculeze dincolo de ea atunci când pun artistul în primejdie din pricina a ceea ce a îndrăznit sau n-a îndrăznit în plan artistic.

Dacă vorbesc în numele scriitorilor indieni în Anglia, voi spune, parafrazându-l pe G.V. Desani: migrațiile anilor cincizeci-șaizeci s-au petrecut. „Existăm. Existăm aici.“ Și nu vrem să fim excluși din nici un sector al moștenirii noastre; moștenirea care include deopotrivă dreptul unui copil indian născut la Bradford de-a fi tratat ca un membru cu drepturi depline al societății britanice, și dreptul oricărui membru al

fosa cea mai mare și mai periculoasă ar fi adoptarea unei mentalități de ghettou. A uita că există o lume dincolo de comunitatea căreia îi aparținem, a ne închide în interiorul frontierelor culturale îngust definite ar însemna, după opinia mea, să intrăm de bună voie în această formă de exil interior, numită în Africa de Sud „homeland“. Trebuie să ne ferim a crea, din motivele cele mai virtuozose, echivalențe literare indobritanice ale (ținuturilor) Bophuthatswana ori Transkei.

Aceasta ridică imediat o întrebare, aceea de a ști pentru cine scrii. Ca să răspund repede, voi spune că nu m-am gândit niciodată la un cititor anume. Port în suflet idei, oameni, evenimente, forme; pentru aceste lucruri scriu și sper că opera terminată îi va interesa pe ceilalți. (...)

Arta este o pasiune a spiritului. Cu cât e mai liberă, cu atât imaginația funcționează mai bine. Scriitorii occidentali au avut totdeauna libertatea de a fi eclecticii în alegerea unei teme, a unui cadru și a unei forme; în cursul acestui veac, plasticienii occidentali au devalizat fericiți magazinele Africii, Asiei, Filipinelor. Sunt sigur că (și) noi ne putem îngădui aceeași libertate.

Îngăduiți-mi să sugerez că scriitorii indieni din Anglia au acces la o a doua tradiție, cu totul diferită de propria lor istorie rasială. E vorba de cultura și istoria politică a fenomenului migrației, al deplasării, al vieții într-un grup minoritar. Ne putem revendica în mod legitim drept strămoși hughenoții, irlandezii, evreii; trecutul căruia îi aparținem este un trecut englez, istoria migrației în Marea Britanie. Swift, Conrad, Marx sunt tot atâția strămoși literari ca Tagore sau Ram Mohan Roy. America, națiune de imigranți, a creat o mare literatură pornind de la fenomenul de transplant cultural, studiind modul în care oamenii fac față unei lumi noi; poate că, descoperind ceea ce avem în comun cu cei care ne-au precedat în această țară, vom putea începe să facem ca ei.

Subliniez că aceasta nu-i decât una dintre numeroasele strategii posibile. Însă noi suntem în mod ineluctabil scriitori internaționali, într-o epocă în care romanul este mai mult ca oricând o formă internațională (un scriitor ca Borges vorbește despre influența lui Robert Louis Stevenson asupra operei sale; Heinrich Böll recunoaște influența literaturii irlandeze; polenizarea încrucișată e peste tot); iar una dintre libertățile cele mai agreabile ale imigrantului literar este poate aceea de a fi în stare să-și aleagă părinții. Ai mei – aleși în parte conștient, cât și inconștient – îi includ pe Gogol, Cervantes, Kafka, Melville, Machado, de Assis; un arbore genealogic poliglot, cu care mă măsoar și căruia aș vrea să am cinstea de a-i aparține.

E o imagine foarte frumoasă în ultimul roman al lui Saul Bellow, **Iarna Decanului**. Personajul principal, decanul Corde, aude un câine lătrând sălbatic undeva. Își imaginează că lătratul este revolta câinelui împotriva limitei experienței sale de câine.

„Pentru Dumnezeu, spune câinele, deschideți puțin mai mult universul!“ Și pentru că Bellow nu vorbește cu-adevărat de câini, ori nu doar de câini, am sentimentul că furia și dorința câinelui sunt aidoma cu ale mele, ale noastre, cei de pretutindeni. „Pentru Dumnezeu, deschideți puțin mai mult universul!“ (1982)

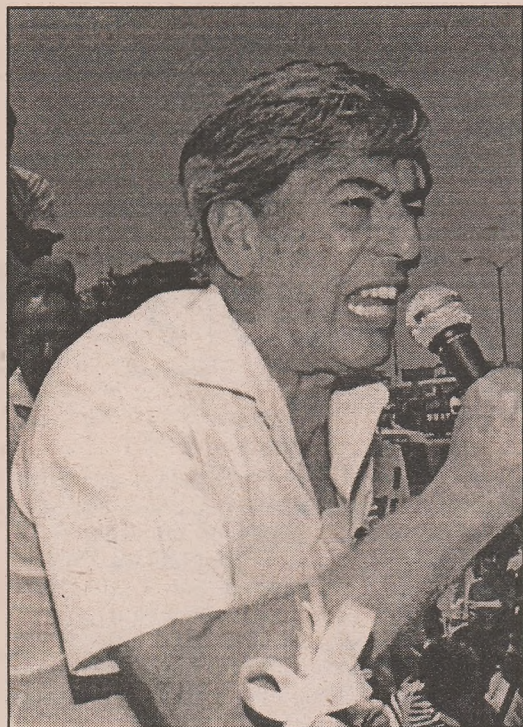
Prezentare și traducere de Smaranda Cosmin

acestei comunități post-diaspora de a-și hrăni arta din rădăcinile ei, cum a făcut-o totdeauna comunitatea internațională a scriitorilor dislocați. (Mă gândesc de pildă la Dantzig devenit Gdansk al lui Grass, la Dublin-ul pierdut al lui Joyce, la Isaac Bashevis Singer, la Maxime Hong Kingston, la Milan Kundera și la atâția alții. Lista este lungă.)

(...)

Aș mai avea de explorat o ultimă idee care, la prima vedere, poate să pară în contradicție cu ceea ce-am spus până aici. Și anume: din toate multele capcane de elefanți care ne așteaptă,

Europeanul Llosa

Format la școala europeană, la Paris, Madrid și Londra, nu s-ar putea afirma că Vargas Llosa cultivă exotismul suprarealist și tiers-mondismul latino-american ce saturează literatura marelui său rival, Marquez. Dimpotrivă, romanele sale (considerate a fi scrise în tradiția flaubertiană) reprezintă, credem, viziunea unui homo europaeus asupra lumii andine pe care a comentat-o, oscilând între umorul latin și implicarea unei conștiințe în care pot fi reperși deopotrivă Unamuno, Y Gasset, Malraux, dar și contemporanul său, Kundera.

*Implicarea sa, între 1987-1990, în viața politică peruviană echivalează cu eșecul la alegerile prezidențiale din 1990. Este însă un eșec fecund pentru experiența autorului care, mai ales în **Conversație La Catedrala**, a construit capodopera unui Peru contemporan în care binecunoscuta „democrație” de tip andin este „potențată” de mentalitatea feudală a puterii.*

Premiul Cervantes, cea mai importantă distincție de literatură în limba spaniolă, conferit lui Llosa în noiembrie trecut, consacră europenismul acestui latino-american întors pe continentul adoptiv. Fragmentele de mai jos sunt extrase din interviul acordat revistei „Lire” pe luna februarie 1995.

Lire: Cum ați trăit primele săptămâni ce au urmat eșecului dumneavoastră la alegerile prezidențiale din 13 iunie 1990?

Mario Vargas Llosa: A trebuit mai întâi să fac față unei oboseli cumplite, legată de lungimea campaniei, de presiunea ei, de violența ei în timpul celui de-al doilea tur de scrutin. Am început așadar prin a mă reconstrui din punct de vedere fizic. În același timp, pe lângă eliberarea nervoasă, am cunoscut euforia celui care-și recapătă libertatea. Este o perioadă formidabilă, puteam să plec și să mă întorc fără gardă de corp, să aleg ce vreau și să nu fac nimic. Apoi mi-am recăpătat vocația de scriitor, am reînceput să citesc și să scriu și-am fost cel mai fericit om până la 6 aprilie 1992. În ziua aceea, președintele peruvian M. Fujimori anunța suprimarea tuturor libertăților. A fost o tragedie pentru Peru și pentru mine, căci nu vroiam să mă azvârl îarăși în mlaștina politică, să mă angajez iar în polemică. Mă săturasem până peste cap și, totuși, trebuia să spun câte ceva.

L.: Să-nsemne aceasta că regretați cei trei ani de luptă?

M.V.L.: Nu. Chiar dacă n-a fost prea plăcută, experiența aceasta m-a învățat multe despre politică, despre țara mea, pe care credeam că o cunosc, și despre mine însumi. Astăzi pot să abordez problemele politice, să scriu și să reflectez cu o cunoaștere, un à-propos pe care nu le-am avut până atunci. Politica privită din perspectiva unui intelectual diferă mult de practică. Într-un caz este un exercițiu al gândirii critice, în celălalt, o luptă pentru putere. Trebuie știut asta...

L.: Iar despre dumneavoastră ce v-a învățat experiența aceasta?

M.V.L.: Limitele mele. Eram convins că ideile joacă un rol de prim-plan într-o campanie electorală. Or, am descoperit că, în aceste circumstanțe, ceea ce are importanță sunt manevrele, intrigile, latura pur pragmatică. Am încercat un refuz instinctiv pentru duplicitate, teatralitate, reprezentarea permanentă care constituie viața unui politician. Eu nu știu să disimulez. Machiavelli a spus-o, politica este o tehnică. Am descoperit rapid că nu o stăpâneam. Nu am devenit nihilist numai din pricina asta. Rămân cu convingerea că politica este trecerea obligatorie pentru schimbarea unei societăți.

L.: În final, îi dați dreptate lui Octavio Paz care v-a pus în gardă împotriva pierderii independenței, manipularilor politice și sentimentului de frustrare pe care l-ar genera candidatura dumneavoastră la alegerile prezidențiale...

M.V.L.: Da, dar nu se poate generaliza. Unii, care și-au abandonat viața de scriitori pentru a trece Rubiconul acesta, au cunoscut succesul.

Luată-l pe Vaclav Havel, președintele ceh, el a contribuit la evoluția democrației patriei sale. Experiența, sacrificiul meu - am investit în asta trei ani de viață, totuși - au fost foarte instructive, dar și destul de inutile. Inutile nu sub raportul rezultatelor alegerilor, ci al ideilor pe care vroiam să le lansez. Predicam democrația și liberalismul economic. Or, s-a petrecut exact contrariul. Avem acum în Peru un guvern autoritar, popular pe deasupra. În plus, toate propunerile economice pe care le-am făcut ca să promovez democrația au fost aplicate sacrificând democrația. E destul de cumplite... (...)

L.: În numele cărei responsabilități ori în virtutea cărui drept se poate substitui scriitorul politicii?

M.V.L.: Nu-i vorba de o substituție, eu sunt un scriitor care, într-un mod tranzitoriu, a făcut politică. (...) Înțeleg că în societățile democratice care oferă multiple posibilități de participare la viața publică, un scriitor se limitează la creația personală, însă, într-o țară ca a mea, în care intelectualii au un statut privilegiat, cunosc prețul libertății - condiție esențială pentru creație - și dispun de o largă audiență, cred că trebuie să-și folosească puterea într-o manieră civică, adică să-și pună imaginația și spiritul critic în serviciul societății. Majoritatea scriitorilor din generația mea au acceptat această responsabilitate. Chit că pot fi apărute cele mai rele opțiuni, întrucât nu este adevărat că faptul de a fi scriitor îți conferă și luciditate politică.

L.: La cine faceți aluzie?

M.V.L.: La toți acei scriitori care au apărut regimuri autoritare sau totalitare de dreapta și mai ales de stânga. Regimuri „mitologizate” cărora le-au oferit de bunăvoie argumente, justificând violența, brutalitatea și confiscarea culturii democratice. Nu trebuie să se uite că Sartre, oricât de inteligent era, a murit apărând revoluția culturală în China, pe când patruzeci de milioane de chinezi au fost sacrificați ca vitele în această dementă. Or, eu am crescut ascultând oameni ca Sartre, oameni care erau considerați drept figurile cele mai lucide ale epocii și care au influențat considerabil faptele și gesturile unei întregi generații credule. Nimeni n-a contribuit cât scriitorii, ale căror nume figurează pe bună dreptate printre cei mai buni ai secolului, la

idolatrizarea unor criminali precum Mao, Stalin, Hitler, Franco. Chiar și acum, Fidel Castro are adoratori. Pentru asta consider că responsabilitatea scriitorului nu-i garantează și luciditatea. (...)

L.: Asta înseamnă că nu-l aveți la suflet pe Gabriel Garcia Marquez, prietenul lui Fidel Castro?

M.V.L.: Garcia Márquez este un prieten al revoluției cubaneze, uimitor de discret în scris asupra acestui subiect. N-a publicat nici măcar o carte în favoarea castrismului. El nu-i decât un instrument, un curtezan și asta-i lamentabil. Cum vreți să-l respect? (...)

L.: Nu-i periculos să te războiești pentru moralizarea vieții intelectuale?

M.V.L.: Nu mă situez din punct de vedere al purității intelectuale. Ceea ce denunț este corupția vieții culturale. Această permanență duplicitate pune în joc respectabilitatea scriitorului. Cum să crezi în ceea ce nu-i decât o înscenare?

L.: Să însemne oare că prestigiul scriitorului este în cădere liberă?

M.V.L.: Cred. Și asta nu are nimic de-a face cu televiziunea, prea des considerată drept inamicul numărul unu. Scriitorii înșiși sunt cei care contribuie la discreditarea imaginii, a cuvântului lor. (...)

L.: Ce misiune rămâne, așadar, literaturii?

M.V.L.: Să conteste realitatea, imaginând alte realități, să o stăpânească pe măsură ce o reconstruiește, să ofere omului puțința de-a se cunoaște printr-o autoritate totală asupra tuturor condițiilor care-l înconjoară. Și astăzi încă, chiar dacă sunt foarte critic în privința lui Sartre, eu cred că vorbele pot - prin medierea conștiinței individuale pe care literatura o ajută să se formeze - să devină acte.

L.: Ce cuvânt detestați?

M.V.L.: „Corect”. Ideea de-a fi în viziunea corectă a lucrurilor mă terorizează. Detest acest cuvânt care trimite la dogmă și la percepția unilaterală și intolerabilă a adevărului.

L.: Și pe care-l agreeați?

M.V.L.: „Alegere”, un cuvânt care dă multe responsabilități.

Prezentare și traducere de
Smaranda Cosmin

Stelio Farandjis:

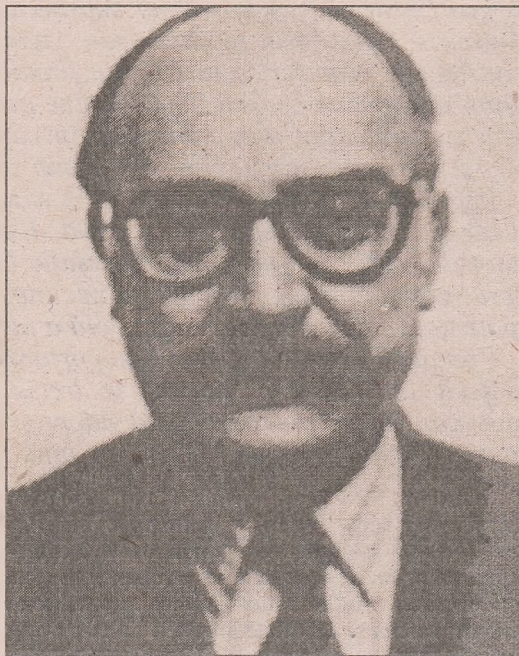
«EUROPA ESTE PE CA

Smaranda Cosmin: Domnule Farandjis, întrucât v-am parcurs scrierile cu o rară delectare – vă cunosc temele favorite în care se dezvoltă, fastuos, un discipol al lui Condorcet – încep prin a vă adresa întrebarea pe care, sunt sigură, o agreați cel mult: cum definiți dimensiunea culturală a Francofoniei?

Stelic Farandjis: Pentru mine, dimensiunea culturală a Francofoniei e limpede. Francofonia are un dublu mesaj: în primul rând, în universul nostru există tendința de a uita că nu putem gândi bine, cu bogăție de sensuri, dacă nu stăpânim cu adevărat o limbă. Nu este de conceput autoritatea gândirii fără această stăpânire a limbii, după cum spunea Paul Valéry. Or, noi trăim astăzi o epocă care, vrem, nu vrem – nu emit judecăți de valoare – se bazează pe lapidaritatea mesajelor, pe publicitate, pe „flash” și „spot”. În această lume trebuie să te miști repede și cred că, cu cât înaintăm, cu atât suntem mai confrunțați cu acest pericol, cu această amenințare reală care planează asupra omenirii întregi, nu doar asupra Franței, României sau Francofoniei, ci este un pericol pentru inteligența umană. Nu există inteligență fără stăpânirea limbii, care e necesară dacă vrem o umanitate aptă de gândire. Acesta e primul mesaj al Francofoniei: interesul pentru o limbă comună multora, pentru bogăția, finețea ei. În Statele Unite s-a redactat un raport la Universitatea din Philadelphia, încă din 1983 și altul recent, abia apărut, pe teme de educație, care trage semnalul de alarmă asupra nivelului lingvistic actual. În măsura în care nu există destul interes pentru limbă, cuvintele circulă precum banii, iar de vreme ce nu mai există un etalon-aur, nu se mai știe care este sensul exact al cuvântului folosit de interlocutorul tău. Cum să mai fie, în asemenea condiții, posibile gândirea, un dialog limpede, bogat, precis, dacă nu se acordă importanță cuvintelor? Deci, acesta e primul mesaj al Francofoniei, după care nu este de conceput supremația, supraviețuirea gândirii fără exigență lingvistică.

Al doilea mesaj: în timp ce eu construiesc, zi de zi, civilizația universalului, așa cum o gândea un mare poet francofon, senegalezul Léopold Sédar Senghor, se ridică o mare problemă, o mare întrebare, poate cea mai gravă din toate: cum să conciliezi unitatea planetară și diversitatea în care rezidă misterul omenescului? Cum să le aduni împreună, cum să le combini una cu cealaltă?

Există astăzi două tendințe extreme: una privilegiază unitatea în defavoarea diversității, iar în virtutea acestei tendințe nu mai există noțiunea de român, de francez, de francofon, ci o lume unită prin restrângerea și sărăcia ei de sensuri. Unită printr-un soi de cultură cu preț redus, redusă ea însăși la minimum, ceea ce eu am numit civilizația „Coca-Cola”. Iar cealaltă extremă, pericolul advers, constă în a privilegia fiecare identitate în defavoarea unității, universalității. În acest caz, se „glorifică” fiecare particularitate exclusivă a unuia sau altuia. Iar aceasta este civilizația ghettourilor, a

fortărețelor. Se construiește un trecut mitic care îl ignoră pe celălalt, ignoră viitorul, deci evoluția istorică. Deci, iată două amenințări care sunt perfect omotetice: fie unitatea, dar cu prețul unei uniformități restrictive, fie cultura diversității în detrimentul unității, al umanismului universal. Iar mesajul Francofoniei constă în alianța celor două tendințe: poți fi român și francofon; român, francofon și european, român, francofon, european și membru activ al civilizației universale. Iar aceasta presupune ca fiecare creator român, bulgar, african, canadian să fie cunoscut. Aceasta presupune ca toate mijloacele mediatică să fie și mai deschise pentru sfera creației, pentru întreaga polifonie a lumii. Știți că aici, la Paris, eu nu am auzit niciodată, la radio sau la televizor, un cântec românesc? Aici e marea problemă. Ar fi necesară o deontologie mediatică la scara planetei; așa cum ne adunăm ca să verificăm concentrația ozonului, puritatea apei etc., trebuie să elaborăm și niște reguli ale jocului la scară internațională. Eu am nevoie să aud muzică românească, grecească, italiană, germană, și așa mai departe. La ce servesc, în acest caz, UNESCO, ONU, la ce bun aceste schimburi internaționale între radiouri și televiziuni, dacă nu reușesc să creeze în jungla și deșertul care ne amenință deopotrivă, o grădină?...

S.C.: Știind că România a fost „sedusă” de modelul cultural francez, operând o opțiune de intimitate spirituală în spațiul, atât de privilegiat cultural al neolatinității, cum îi înțelegeți și prevedeți rolul în cadrul Francofoniei, a cărei membră a devenit de puțină vreme?

S.F.: România face parte din primul cerc al Francofoniei, iar pentru noi, francezii, bulversantele evenimente politice din iarna lui '89, au constituit un adevărat șoc generat de faptul că limba franceză este mânuită cu atâta firesc de români. Un șoc, desigur, pentru francezul de rând, nu pentru intelectualii de elită care cunoșteau starea de lucruri din România. Un șoc, o descoperire care a uluit, a emoționat.

Așa se explică și faptul că există o asemenea înfrățire, cooperare între școli, orașe, sate etc. Francezii și-au dat seama că au acolo frați, prieteni, că pot construi în proximitate. Căci în istorie lucrurile profunde nu pot fi întemeiate decât pe suflet. Asta nu înseamnă că trebuie să excludem rațiunea, dar baza este sufletul. Iar dacă nu există apropiere afectivă, nu se poate construi nimic. Deci, este o bază afectivă, o proximitate, o sensibilitate, o familiaritate francofonă între Franța și celelalte țări ale Francofoniei, specială în cadrul relațiilor franco-române tradiționale. Acesta ar fi primul cerc.

Să vedem al doilea cerc. Cercul european. Iar Europa înseamnă acum mai multe lucruri: Europa celor 12, care de la 1 ianuarie va deveni a celor 15 (de la ora interviului, cifrele au evoluat, s.n.), Europa mai înseamnă Consiliul Europei, al celor 33; și apoi, mai sunt și alte organisme europene. **Europa este pe cale de a se regăsi.** De a se regăsi sub raport cultural, de-a se reconstrui pe plan cultural. Căci ceea ce face unitatea, bogăția europeană este creația artistică. Un minister al culturii, ca în Franța, ca în România și așa mai departe, nu există în Statele Unite. Ceea ce face specificul Europei este, o repet, cultura. Iar cultura ce înseamnă? **Inseamnă a învăța să trăiești diferența, creația originală a fiecărui popor.** Care este punctul comun între aceste două cercuri, Europa și Francofonia? I-am comunicat-o recent domnului Ion Iliescu, pentru care am multă stimă și respect, o vie admirație, și a fost de acord cu mine. Apoi, în luna octombrie 1993 s-au petrecut două evenimente care au avut aceeași finalitate: întâlnirea miniștrilor europeni ai comunicațiilor la Mons, în Belgia, unde au semnat o declarație comună în cadrul negocierilor GATT-ului, iar președinții și șefii de guvern ai țărilor francofone (45 la număr) s-au întâlnit, câteva zile mai târziu, în Insulele Maurițiu, în Oceanul Indian, unde s-a mai dat o declarație în care se stipula că – atenție – creația culturală nu poate fi considerată o marfă banală, ca toate celelalte. Deci, același punct de vedere între „europeni” și francofoni, pe acest teren fundamental. Așadar, ambii au fost de acord, printr-o înțelegere subiacentă, să apere valoarea creației, care nu este o marfă de rând. Apoi, după cum îmi spuneai, România, ca și Franța, fac parte și din alt cerc, al latinității. Iată. De aceea, gândesc că, dacă se adună toate aceste cercuri, deja înseamnă foarte mult. Un argument care ar trebui să genereze apropieri profunde, cooperări de substanță. Există în raportul emis recent de Înalțul Consiliu al Francofoniei, intitulat „Starea francofoniei în lume”, pe cale de a ieși zilele acestea de sub tipar, un pasaj unde este consemnat faptul că există o elită românească francofonă de excepțională valoare.

S.C.: Dumneavoastră ați lansat, din câte știu, conceptul de „francofonie populară”. Așadar, aștept o definiție detaliată. Voi fi puțin rea: personal, conceptul îmi displace, dar...

S.F.: Trebuie să răspund la întrebarea despre francofonia populară, iar doamna Smaranda Cosmin îmi cere să fiu precis, „rău” chiar, în precizia mea... Trebuie să mai glumim din când

LE DE A SE REGĂSI»

în când, căci, după cum spunea marele Chamfort, „gravitatea e arta proștilor“ și, în consecință, nu trebuie să fim prea gravi, trebuie să adăugăm conversației noastre puțină destindere și puțin spirit... „Răutatea“ aparține spiritului francez, dar eu îi spuneam unui prieten într-o discuție mondenă, într-un tête-à-tête monden, că nu-i suficient să fii rău ca să fii și spiritual. Bun. Acum să explic ce înțeleg prin francofonie populară. Cred că o limbă are nevoie de poeți, de scriitori, care o creează, o recrează, căci în România secolului trecut a existat o etapă de recreare a limbii române, la inițiativa lingviștilor și marilor scriitori. Cum la noi au fost poeții Pleiadei, oamenii Renașterii, gramaticienii de la începutul secolului al XVII-lea, Vaugelas, care au contribuit la recrearea limbii franceze. Bun. Însă, nu trebuie uitat celălalt aspect al lucrurilor, căci eu nu vreau să ignor nici una din jumătățile întregului. Așadar dincolo de limba poezilor, a gramaticienilor, a normelor gramaticale, să nu uităm deci că există o limbă a poporului care creează zi de zi expresii savuroase, intraductibile, care exprimă un spirit inventiv. Aceste invenții, aceste creații lexicale mărturisesc o sevă care nu trebuie pierdută, întrucât în ea constă vitalitatea unei limbi. Iar când spun „francofonie populară“ nu mă gândesc doar la recrearea unei limbi de către poporul său, ci mă gândesc deopotrivă la această alianță internațională pe care o reprezintă Francofonia, care este o alianță pro-culturală și un pro-dialog intercultural, cât și promovarea unei solidarități economice și sociale pe teritoriul comun al limbii franceze. Căci, dacă sunt un partizan al liberei inițiative, sunt convins și de imperativul unei solidarități sociale și internaționale. Dacă dorim ca Francofonia, care reprezintă aceste două idealuri, dialog al culturilor, solidaritate economică și socială, să devină o dorim ca popoarele să iubească această francofonie, trebuie ca între orașele, satele, spitalele, școlile, asociațiile de informaticieni, de profesori ș.a.m.d. din România și Franța să se teasă legături de cooperare, de solidaritate, de schimburi de creație în comun – iată ceea ce eu numesc francofonie populară. Căci francofonia, ca fenomen, fără majusculă, nu trebuie lăsată numai pe seama guvernelor, ministerelor, ci a societății. E așadar nevoie de fapte populare: de festivaluri, sărbători, înfrățiri etc., care se înrădăcinează în conștiința societății, în conștiința populară.

S.C.: O întrebare – care, structural, nu-mi aparține, dar care e expresia unei prejudecăți reprobabile: francofonia tiers-mondistă... Ascunde germenii – disimulați – ai unei „francocrații“ recuperatoare, e o creație a „negritudinii“ pe care, vai!, destui europeni o privesc cu un surâs elitist...

S.F.: Sunt de acord să răspund la toate întrebările pe care mi le puneți, pentru că numai prin adevăr se progresează, adevărul doar ne eliberează. Ei bine, întrebarea dumneavoastră include trei. Prima: e necesar să ne adresăm lumii a treia? Oare Francofonia are un mesaj, o dimensiune esențială legată de lumea a treia? Trebuie să cultivăm tiers-mondismul?

La prima întrebare răspund: **da**. La a doua: **da**. La a treia: **nu**. Să mă explic, deoarece pot părea paradoxal. Trebuie să ne adresăm lumii a treia; las la o parte toate argumentele de milă, compasiune, morală. Să admitem că nu am avea nici un simț al fraternității, al milei, al moralei față de aceste milioane de oameni care trăiesc în lumea a treia în cea mai neagră sărăcie. Dacă nu ne pasă de ei, istoria – eu sunt istoric – vine la noi, chiar atunci când n-o așteptăm. Sunt indivizi care întrebau ce-i cu interesul pentru România, pentru Polonia, de care, înainte de '39, nici că le păsa. Apoi, al doilea război mondial, ca și primul, cu povestea de la Sarajevo, au venit peste ei cu toate problemele acestor țări. Chiar dacă o chestiune nu te privește, nu-i exclus ca ea să nu te izbească, într-o zi, drept peste față. De ce să ne pese de africanii lumii a treia francofone? Pentru că, dacă oamenii din țările africane, din zi în zi mai sărace, nu au bani să-și ia medicamente, antibiotice, virusii, paraziții se fortifică și devin de o extraordinară virulență. Există un virus despre care nu se vorbește, virusul „Ebola“ care „trăiește“ în Zair și care înseamnă SIDA la puterea a zecea. Sângele nu se mai coagulează și mori în trei săptămâni. Reamintesc tuturor că, dacă nu facem front comun să oprim norii nucleari de la Cernobil, tânăra culegătoare de levănțică din Provența este contaminată, după cum tot așa virusii, microbii nesocotesc frontierele și înaintează, grupați de atac. Suntem în aceeași lume: dacă nu-ți pasă de lumea a treia, nici ei n-o să-i pese de tine. Este o pildă medicală, aș fi putut recurge la alta, din alt domeniu. Dacă oamenii, în prag de secol XXI, nu-și dau seama că trăiesc într-o lume unică, că suntem pe aceeași barcă și ne vom scufunda împreună ori ne vom salva împreună – că nu mai există „scapă cine poate“ iar deviza lui Ludovic al XV-lea, „după mine potopul“, nu mai este valabilă, atunci trebuie să alegem între Apoteoză și Apocalipsă. Iar soluția unică o constituie doar solidaritatea universală. A doua chestiune. Dimensiunea tiers-mondistă a Francofoniei o conferă însăși existența celor 30 de popoare africane francofone, care au scriitori, artiști, care sunt, pur și simplu, **popoare**. Deci, n-ai cum să ignori în acest imens adevăr dimensiunea esențială a Francofoniei. Desigur, nu singura.

Al treilea aspect. Dacă suntem, ideologic,

sub tutelă tiers-mondistă? Dacă credem, din complezență post-colonială, că tiers-mondismul are totdeauna dreptate, că ei sunt puri iar noi suntem răi etc.? Fals. Cât se poate de fals. Unul din motivele pentru care ne înglodăm în această eroare e tocmai pentru că am cultivat acest tiers-mondism. Ar trebui să le spunem prietenilor noștri africani, adulți și responsabili: n-avem dreptate, n-aveți dreptate, iar responsabilități avem și unii și alții. Trebuie să ne spunem adevărul ca niște oameni liberi. Pentru că neocolonialismul înseamnă să nu spui niciodată adevărul. Trebuie să-l spui acestor oameni, chiar dacă e un adevăr dur, cumplit, penibil. Trebuie să le vorbești într-un limbaj riguros, trebuie să-i responsabilizezi din nou. Asta înseamnă anti-tiers-mondismul. Adică luați-vă destinul în mână, nu mai pierdeți timpul cu burse de date de universități europene, nefăcând nimic. Cred că am răspuns la toate cele trei întrebări.

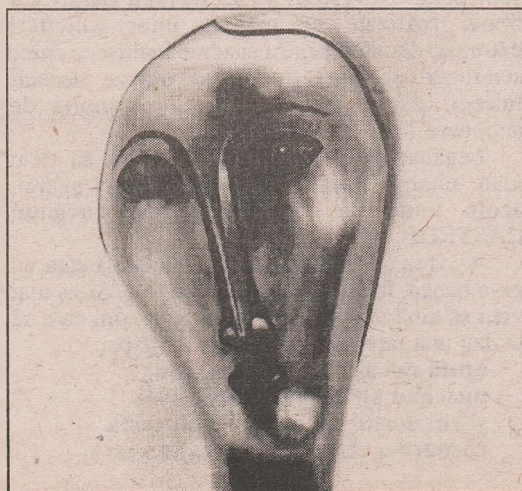
S.C.: Da. Acum, Condorcet. Definiți-vă prin Condorcet.

S.F.: Adesea... Da, m-ai țintit drept în suflet... Un glonte cu care mi-ai atins inima... Da, Condorcet. Știi, visez uneori: dacă ar fi să propun un subiect unui scriitor, unui dramaturg român, i-aș spune iată, fă o piesă de teatru în care i-am vedea pe Iisus Cristos, Marx, Freud, Condorcet discutând împreună... în salon... sau în stradă... Sunt un umanist al globalului. Aș dori ca lumea să ajungă să-și conjuge toate dimensiunile: economică, socială, psihanalitică, spiritualistă, culturală etc. Condorcet... el e umanistul din secolul al XVIII-lea care merge cel mai departe, într-o viziune globală a umanului. Când a simțit umbra morții plutind asupra-i, fiind refugiat la o doamnă, Mme Vernay, într-un exil de proscris... a început să-și scrie memoriile, în care citează mii de nume: savanți, poeți, oameni politici... O lucrare intitulată „Schiță a unui tablou istoric al progreselor spiritului uman“. E un fel de Simfonia a IX-a beethoveniană, dedicată umanității în desfășurarea ei. Și spune în această schiță că trebuie să se scrie o nouă istorie: nu despre elite, ci despre mase. Despre progresul material, intelectual, cultural al tuturor oamenilor. Toate dimensiunile umanului regăsite în toți oamenii.

Acest umanism global, fără frontiere, fără discipline, fără compartimente, m-a condus spre francofonie. Mă interesează astfel biologia, literatura, muzica, noile tehnologii, poezia, comunicațiile... Acest globalism mă apropie de Condorcet, care, și în umbra morții, era optimist. Eu însă nu sunt nici optimist, nici pesimist. Gramsci spunea „optimismul voinței“, „pesimismul inteligenței“. Eu am spus într-o zi, la o conferință, că optimismul e „latura simpatică a imbecilității“. Sunt conștient că, după cum îți spuneam, ne aflăm între Apoteoză și Apocalipsă, iar alegerea e din ce în ce mai radicală...

S.C.: Iar Condorcet plutește pe creasta Apoteozei...

S.F.: Da. Îl văd.

Interviu realizat de
Smaranda Cosmin

Paris, 15 decembrie 1994

Lucian Vasilescu

Publicitate □ Publicitate □ Publicitate

**„Astăzi, când privesc zia-
rele pe dos, văd lucruri di-
vine, prinse într-o anume
mişcare (...)”**

Salvador Dali

Mai demult, într-o dimineață de lângă Crăciun, am găsit, lângă mine, așternutul boțit și o urmă îngropată în pernă. Lasă-mă să mângâi aerul din preajma ta – am spus – pe când ceașca de pe noptieră se umplea încetșor cu cafea și un fum de țigară tămâia aerul. În noaptea asta m-ai lăsat grea – mi-a răspuns. O să-ți fac un copil transparent, apoi ușa s-a închis, iar eu m-am dus acolo unde încă mai sunt și acum.

O s-o întreb, îmi spuneam, dar, mai întâi, o să-i spun: lasă-mă să mângâi aerul din preajma ta – ca atunci, în dimineața aceea de lângă Crăciun, când aș fi putut-o vedea, dacă aș fi închis, pentru o clipă, ochii. Când aș fi putut-o aduce înapoi, mulând-o pe urma căldurii din așternut. Când aș fi putut-o măcar întreba câte ceva despre mine. Când aș fi putut levita deasupra trupului ei, îmbăcșindu-l de dragoste. Când aș fi rămas așa, suspendat între cearceaf și tavan, între pământ și celelalte planete, legănat de balansul șoldurilor ei, ca de-o mare uitare.

Aș vrea să fie noaptea asta de sticlă, să stau eu pe-o bancă, în față, și să mă uit la tine. Și-aș mai vrea să aibă noaptea asta niște butoane, din care să te dau mai tare, mai încet, mai aproape.

**ajută-mă să trec de noaptea asta
nicicând alt nume nu voi lăuda
și voi dormi ca un copil sub vasta
răcoare-a cerului din preajma ta**

Era noapte când pe cerul orașului s-a aprins cuvântul CASTROL. La început a fost cuvântul CASTROL. La început, a fost cuvântul acesta, scris cu roșu, la etajul treizeci și trei.

Încă din anul înființării sale, cuvântul CASTROL a ocupat un loc conducător pe plan internațional în tehnologia femeii de avangardă. Femeia CASTROL – mobilitate în aer, în apă, pe sol – un progres neîntrerupt. Numai o calitate de prim rang își poate impune superioritatea. Deci, nu se poate face abstracție de CASTROL, atunci când vorbim de femei. Lista învingătorilor, a celor care pilotează femeia CASTROL, este impunătoare și sporește an de an. Pe apă, pe nisip, pe asfalt, pe orice traseu, nimic nu-i prea mult pentru femeia CASTROL. Practica fixează obiectivele. Cercetarea caută soluții. Femei a căror calitate este continuu îmbunătățită oferă un randament maxim și o maximă eficiență, în condiții de lucru oricât de dure.

La început a fost cuvântul acesta, mai ușor decât aerul, scris cu roșu, la etajul treizeci și trei. Cuvântul acesta de care am rămas agățat, levitând, legănat de balansul șoldurilor ei, ca de-o mare uitare.

CASTROL deține secretul fabricării primei

femei care se descompune total din punct de vedere biologic, care nu lasă urme în mediul înconjurător. Aruncată, femeia CASTROL nu pătează.

Cu câțiva ani în urmă, nimeni nu ar fi crezut că femeile din ziua de azi vor fi atât de performante. Noi tehnologii înzestrează noile tipuri de femeie CASTROL, mai puternice, cu un consum mai scăzut. În plus, femeia CASTROL oferă multe posibilități, accesibile, până mai ieri, doar unor grupuri restrânse de inițiați. Fascinația intactă a sexului, produse de primă calitate, plăceri infinite – totul concordă la CASTROL.

Aș vrea să fie strada asta de sticlă, să stau eu pe-o bancă, în față, și să mă uit la tine. Și-aș mai vrea să aibă strada asta niște butoane, din care să te dau mai tare, mai încet, mai aproape.

**ajută-mă să trec de strada asta
nicicând alt nume nu voi lăuda
și voi dormi ca un copil sub vasta
răcoare-a cerului din preajma ta**

Noaptea aceea, când cuvântul CASTROL, scris cu roșu, mai ușor decât aerul, a apărut agățat la etajul treizeci și trei, a fost doar puțin înainte de facerea lumii, adică acolo unde am rămas levitând, legănat de balansul șoldurilor ei, ca de-o mare uitare.

Multiorgasmică, femeia CASTROL poate cunoaște plăcerea la fiecare două minute. Orice bărbat o poate avea, la un preț ce desfide orice concurență.

Acum: cum să-ți mai spun că sunt contemporan cu tine, cum să-ți mai spun că te-am desenat cu creta în fața chioșcului de ziare și că aștept în fiecare vară o ediție a ta specială? Cum să-ți mai scriu, când poștașii doar joacă table până la pensie și pariază la marțuri scrisorile mele, și cum să te mai ating, când mai este doar mularul de aer al trupului tău pe care se odihnesc, după dragoste, păsări? Și cum să mai pot să vreau, când până și asta are o limită, ca proviziile naufragiatului – scorojit de așteptare, înconjurat de apă, agonizând de sete?

Anii care vin aduc cu ei mari stimulente pe calea spre progres. Cu femei adecvate, cresc și șansele de reușită. CASTROL, specialistul numărul unu în femei, oferă partenerilor săi cele mai bune perspective, cu o marcă recunoscută pe plan mondial. Relația de partener cu femeia CASTROL înseamnă garanția succesului. Și nimeni nu este singur.

Din punct de vedere sexual, secolul viitor a și început. CASTROL îi este, de mult alături. Cu femei realizate pe măsura unor solicitări extreme, de pildă pentru sisteme închise, a căror stabilitate absolută trebuie să dureze decenii întregi, dar și pentru tehnica obișnuită de acționare.

Legănat de balansul șoldurilor-ei, ca de-o mare uitare. Levitând la etajul treizeci și trei, acolo unde, la început, a fost cuvântul CASTROL.

Aș vrea să fie vara asta de sticlă, să stau eu pe-o bancă, în față, și să mă uit la tine. Și-aș mai vrea să aibă vara asta niște butoane, din care să te dau mai tare, mai încet, mai aproape.

**ajută-mă să trec de vara asta
nicicând alt nume nu voi lăuda
și voi dormi ca un copil sub vasta
răcoare-a cerului din preajma ta**

Stăteam întins pe spate, eram liniștit, memoram un jurnal, întâmplări și povești. Puțin îmi păsa că a doua zi vor găsi aruncate pe jos o mulțime de cuvinte. Poate vor încerca să salveze câteva dintre ele. Poate vor încerca să mi le dea înapoi, îndemnându-le cu degetul să înoate. Poate chiar vor încerca să le spună. Sau, poate, le va trece prin cap să facă o colecție, în borcane frumos așezate pe un raft viitor. În borcane cu etichete scrise de mână, în care n-o să plutească nimic, în care uitându-se într-o dimineață anume, de lângă Crăciun, o dată pe an, ar putea descifra:

1. ochiul meu te conține
2. la lucruri din îndemâna brațelor se poate ajunge
3. poți ajunge la lucruri din îndemâna vederii
4. se poate ajunge la lucruri din îndemâna vocii de ele
5. nimic nu se poate păstra din această dorire

Iar în borcanul cel mare o să poată citi:

Tânăr fiind, obișnuia să-și poarte într-însuși sângele ca într-un pocăl, fără să risipească nici o picătură atunci când se ducea la buze. Avea câte cinci degete la fiecare mână și gene și sprâncene avea. El avea două mâini văzătoare. În toate dimineațele se îndoia, atunci când își spăla fața cu pietre mici și rotunde. Uneori, umbla fără piele pe dânsul și era pedepsit primăvara, când îi răsăreau barba și mustățile. Ultima dată când a fost văzut, el se găsea în miezul luminii, mânca nuci verzi și nu mai conținea să se mire. Știa despre sine că fusese născut și că aștrii iviseră în secunda aceea un semn incert, gelatinos, roșu, la etajul treizeci și trei. Mai târziu, se gândise la noaptea în care-și iubise pentru ultima oară femeia. Zămbise atunci, voise să spună.

Calitatea produsului reprezintă la CASTROL numai o fațetă a renumelui său. Dar și alte calități contează: apropierea de client, înțelegerea gândurilor și dorințelor acestuia, acordarea îndrumării la fața locului. Femeia CASTROL e singura care poate să vă ofere posibilități nelimitate de exprimare. Să face dragoste oricum, de câte ori este posibil – această maximă face parte din filosofia CASTROL.

Aș fi spus și acum: lasă-mă să mângâi aerul din preajma ta, ca în dimineața aceea când aș fi putut s-o chem înapoi, s-o mulez pe adâncitura caldă încă a așternutului, când aș fi putut levita deasupra-i, legănat de balansul șoldurilor ei, ca de-o mare uitare. Ca atunci când, plecând, a mai spus: urma pașilor tăi prin mine s-a șters. Nu plânge: veșnic, mareă aceasta va fi liniștită – la țarm vor ajunge corăbiile.

Deseori, de atunci, mi-am ridicat privirea spre cer și întotdeauna, acolo, la etajul treizeci și trei, roșie, galaxia CASTROL vestea omenirii că se poată și-așa.

Aș vrea să fie viața asta de sticlă, să stau eu pe-o bancă, în față, și să mă uit la tine. Și-aș mai vrea să aibă viața asta niște butoane, din care să te dau mai tare, mai încet, mai aproape.

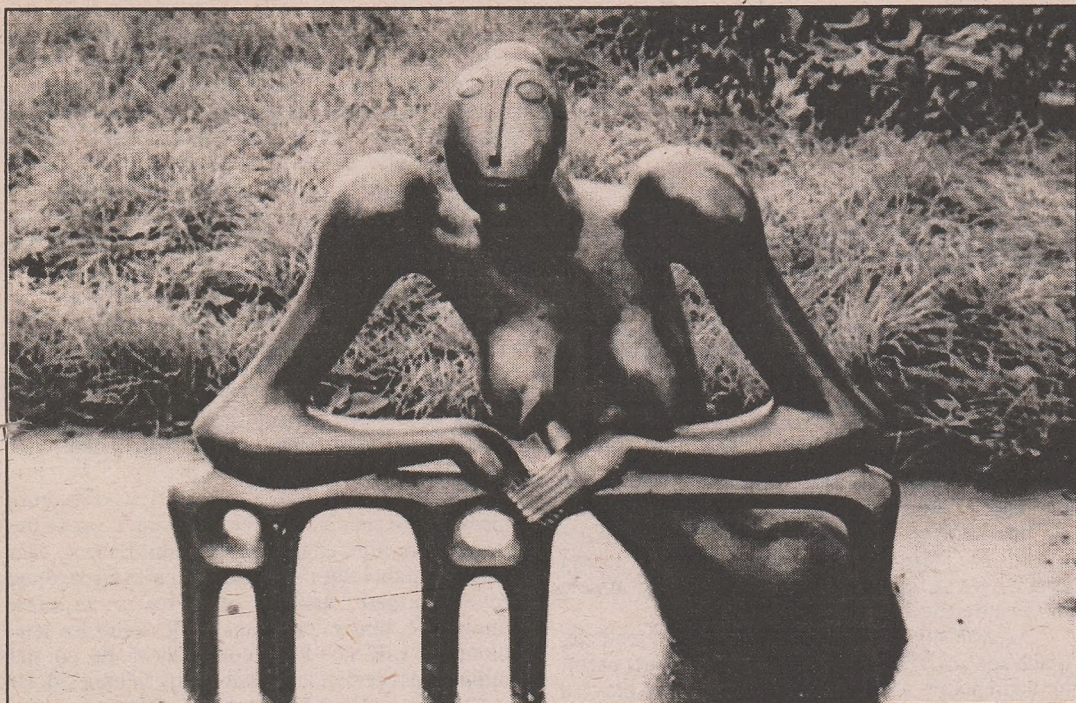
**ajută-mă să trec de viața asta
nicicând alt nume nu voi lăuda
și voi dormi ca un copil sub vasta
răcoare-a cerului din preajma ta**

(Segment din volumul „Evenimentul Zilei – un poem văzut de Lucian Vasilescu”, în curs de apariție la Editura NEMIRA)

Încercări de cultivare a limbii

de CLAUDIA ENE

Se pare că, pentru limba română, conceptul de cultivare a limbii a devenit funcțional începând cu anii '60 ai acestui secol, prin demersurile lui Iorgu Iordan, după cum el însuși afirmă în „Istoria limbii române (Pe înțelesul tuturor)”, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 122. Preocupări de acest gen existaseră chiar și cu două secole în urmă, în Ardeal, dar firave și fără continuitate. Prima încercare notabilă de a norma limba și mai ales de a veghea la corecta ei utilizare este cea pe care a făcut-o acum un secol și mai bine Academia Română, creată chiar cu scopul de a elabora o **Gramatică** și un **Dicționar**, care să fie repere ale utilizării limbii. Direcția pe care o inaugurează Iordan însă este cea a normei explicate, pornind de la exemple eronate, întâlnite frecvent în vorbirea și scrierea necultivate. Ideea s-a dovedit interesantă și utilă și prezența articolelor de cultivare a limbii în ziare și reviste sau a emisiunilor de limbă la televiziune a devenit aproape o modă. Scopul lor este firește acela de a avea un impact cât mai mare asupra vorbitorului și de a-l instrui subtil în legătură cu problemele exprimării. Se pare însă că metoda explicativă (cea care oferă exemple comentate) nu este suficient de peremptorie și că e necesar un tertip pentru „captatio benevolentiae” și de un mod de prezentare și corectare a erorilor care să fie și instructiv și captivant în același timp. Poate că actuala formulă a emisiunii „Limba română”, de pe postul 1 al TVR, este foarte aproape de aceste exigențe și încercăm să o întâmpinăm cu un scurt comentariu. Ne referim în special la ultima ediție (sâmbătă, 25 febr. 1995) a acestei emisiuni, care s-a ocupat de problema pleonasmului (invitat: prof. univ. Theodor Hristea). Corect și captivant structurată, ea a atins punctele esențiale ale acestui capitol, explicat cu ajutorul exemplelor alese mai ales din texte publicistice. Bogăția acestora și comentariul scurt și la obiect au făcut, credem noi, ca impactul asupra vorbitorului să fie deosebit de mare și să-l determine pe acesta să caute el însuși să-și explice și să corecteze pleonasmul pe care le-a întâlnit sau le-a folosit. Unele exemple sunt dintre cele prea bine cunoscute: „a avansa înainte”, „a compătimi împreună”, iar altele sunt expuse pentru prima oară publicului larg: „durere nevralgică”, „deplină unanimitate”, „a se bifurca în două”, „a mesteca chewing-gum” etc. Ceea ce a făcut însă ca această emisiune să fie deosebit de percutantă a fost micul scenariu al grupului „Divertis”, având ca temă exact problema pleonasmului. Urmând principiul funcționării structurii pleonastice (cuvânt sau component neologic secundat de sinonimul din fondul vechi al limbii), au fost construite noi structuri redundante, firește exagerate, în scopul ridiculizării. Iată câteva exemple: „dureri renale la rinichi”, „umorul lui de glumă”, „migrenă de cap”, „oftalmie la ochi” ș.a. Cu cele de mai sus vrem să punem în evidență faptul că o emisiune bine gândită, documentată științific, captivant și fermecător susținută este poate unul dintre cele mai adecvate moduri de a dezbate problemele limbii pentru publicul larg interesat de acestea.

despre...

Tentații și disponibilități

de AL CISTELECAN

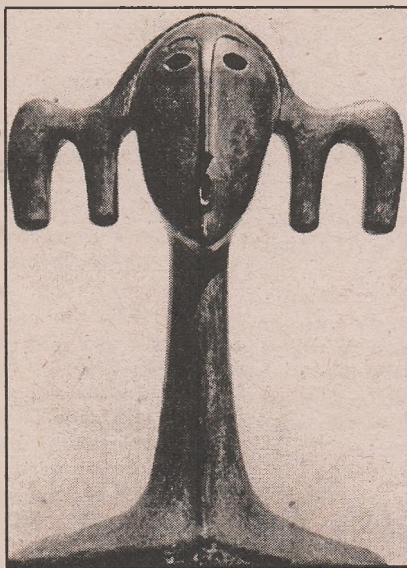
Nehotărât între mai multe feluri și ciupind din toate, Remus Damian debutează cu un volum (*Miraza*, Ed. Dacia, 1994) mai curând de vocalize decât de recital. Între diverse scriituri și diverse atitudini poetul se mișcă fără scrupule, mai degrabă agil decât ezitant și lăsând discursul într-un fel de metamorfoză necontrolată. Fiecare temă vine cu registrul și cu maniera ei, întâlnind o disponibilitate nu numai docilă ci și receptivă la aceste propuneri ce ignoră coerența codului retoric. Unele tentații scripturale sunt pasagere, altele, mai redundante, devin preferatele poetului și-i asigură o normă de congruență, mai domolind neastâmpărul centrifugal al scriiturii. Aceasta, chiar dacă nu-și resimte motivația ca pe o vocație, nu o resimte nici ca pe un disconfort și în exercițiul ei nu există nici prejudecăți, nici rigidități. Remus Damian gădilă, la debut, toate corzile, într-o încercare de acordaj.

Coarda lui preferată pare, cel puțin prin frecvența cu care o solicită acum, una vag dimoviană din care poetul scoate efecte de gratuitate euforică și de voluptate discursivă. Sub tonul jovial Remus Damian maschează însă angoase, îmblânzindu-le prin exaltarea bufă a retoricii și prin ostentația retro-tehnicistă a versului: „Ni s-a uscat în zări hârlețul/ și-i tot mai strâmt pe coridor,/ subt mască clipa-i cu stiletul/ bacantei nopți, iar noi decor./ Tăcerea, grația, obraji/ și munca-n cerc, vom sturluiba,/ vom câștiga bumăștii nurii/ și vom trăi sau vom crăpa./ Măroasele nevoi cu sceptru/ mereu aici le-om nuanța/ și ne-om învârtoșa cât ele/ cum afina pe mucava./ Al lumii ipocrit cobaz/ ce nu iubește nici concretul,/ stropește visele cu gaz/ și se împuță, vezi? Conceptul” (*An nou*). Veselia

compozițională îl antrenează și în pura frivolitate, Remus Damian pierzând atunci miza poemului într-o simplă versificație hâtră în care gustul începe să devină o problemă: „/...// și paznicul e supărat/ și Dumnezeu e ofuscat;/ (bea Coca-Cola, cine știe?)/ gălcevi grozave-n ghețarie” etc. (*Sadocalm*). Contagiunea dimoviană e eficace atâta vreme cât poetul e în stare să mențină o cheie subversivă pentru jovialitate și până când euforia joacă deasupra unui peisaj de anxietăți. Când poetul bate după versuri distractive, el iese din poem înainte de a fi intrat.

Altă tentație recurentă a lui Remus Damian este scriitura fulgurantă, adaptată atât la suavități și înfiorări melancolice („Malurile poveștilor./ mama și tata,/ cu vârsta se surpă”), cât și la sarcasmul epigramatic („Ștreangurile petrec./ spânzurații petrec./ călăii înjură petrecerea”). Complementare, cele două registre funcționează când alternativ, când concomitent, poetul reunind, din loc în loc, într-un nucleu atitudinal exasperat scriitura abrazivă și cea delicată. Acesta e atât modul său de a fi complex, cât și modul său de a fi personal. Poemele se nasc atunci din tensiunea aspirației și din reprimarea ei brutală, convertind partitura diafană într-una fracturată și lăsând liber impactul dintre nostalgii și angoase: „Întind mâna spre cer și poate-i nefiresc aerul./ Nu Dumnezeu e irespirabil.../ Apoi tac, apoi pac, parcă-mi lipește/ un înger, un clește/ «Ia și tu, îndrăznește, puiule, cuiule...»/ «Mișcă, bă, la perete!»” (*La perete!*).

Neliniști convertite în euforii sau, dimpotrivă, potențate în angoase friabile stau alături, în volumul de debut al lui Remus Damian, cu versuri istețe, într-un fel de debandadă a opțiunilor scripturale.

România în Europa și Europa în România

de ALEXANDRU GEORGE

Prăbușirea în cascadă a regimurilor comuniste din Europa de est, consecutivă retragerii sprijinului acordat până atunci de armata rusă, a atras brusc atenția Occidentului și Lumii asupra acestei zone în ansamblu și asupra țărilor respective, fiecare cu particularitățile sale. România a oferit spectacolul special al unei «revoluții» sângeroase, în tot cazul al unei rezistențe din partea Puterii, încarnată de N.Ceaușescu, un personaj care apărea unor observatori occidentali consolidat, îndrăzneț, cu merite personale indiscutabile. Propaganda comunistă din România izbutise să convingă Occidentul că tiranul de la București e un spirit independent, detașat de Moscova, că în ciuda unei conduceri prea autoritare reprezenta un caz de disident ce trebuia sprijinit. Locul lui l-a luat o echipă comunistă secundă care, profitând de confuzie și de lipsa de organizare a opoziției politice (căci în România, spre deosebire de alte țări din Estul Europei, fuseseră reprimare până și cele mai elementare nucleu de partide politice), a preluat puterea și și-a fixat un program de guvernare social-democrat, de democratizare a țării și restaurare a economiei de piață. Niște alegeri organizate în pripă și câștigate printr-un coeficient de fraudă au venit să dea o legitimitate de față noului regim, care a reușit să se mențină la putere în ciuda acțiunilor străzii și a izolării pe plan internațional. Doi ani mai târziu, în urma alegerilor locale, rezultatele au fost doar puțin corectate.

Astfel, situația României rămâne destul de neobișnuită; ea este, alături de Serbia (redevinită stat național) și Albania (în oarecare măsură Bulgaria) țara cea mai «de stânga» din cele foste comuniste și, în același timp, una în care politica naționalistă pare observatorului occidental cea mai accentuată. Se dovedește cu această ocazie, în modul cel mai acut, că optica aceasta e greșită și instrumentarul cu care lucrează politologii dintr-o anumite parte a Lumii libere e cu totul inadecvat. Cea mai anti-comunistă zonă a Europei păstrează structura vechiului regim comunist și una din cauze e necesitatea apărării naționale și lupta împotriva subversiunii interetnice! Regimul actual din România, în măsura în care a câștigat adeziunea populară, a făcut-o prin slogane populiste și naționaliste, agitând și spectrul unei invazii străine.

Cum se explică toate acestea, dincolo de unele manevre de conjunctură? Țara noastră a fost în ultima sută de ani dinaintea de 1948, data instaurării oficiale a puterii tiranice comuniste, una din țările cu regimul cel mai liberal și cel mai democrat din Europa. Înconjurată de trei imperii despotice și prădalnice (habsburgic, otoman, rus) statul român a fost silit să accepte forma democratică parlamentară, încercând implicarea maselor în activitatea politică din cauze de autoapărare, dar și pentru a arunca o punte spre Occidentul democrat și civilizat. Pentru acest motiv, dezvoltarea statului s-a făcut încercându-se mereu adaptarea la expresiile ultime ale civilizației occidentale și revoluționarismul a fost impus chiar de clasele posedante, de sus în jos, exact invers decât în țările din Apusul Europei. Acestea nu pot înțelege că undeva în lume clasele asupritoare (cum le-ar zice marxistii) ajung a se pune în fruntea unor mișcări revoluționare, își pot conduce țările la independență, spre progres și unitate națională. În Vestul Europei, în care s-au forjat conceptele antinomice «dreapta-stânga», primul reprezintă totdeauna conservatorismul, spiritul monarhic, de cele mai multe ori militarist și

ecleziastic. Oamenii formați într-o atare mentalitate, mai ales în lumea catolică (Franța, Spania, Italia), nu pot înțelege o mișcare revoluționară în care Clerul să joace un rol major, în care marea aristocrație să reprezinte motorul acțiunii și masele să fie antrenate spre schimbări radicale.

Această situație aparent stranie este, în realitate, tipică pentru țările «proletare» din lume, care, oșebit de nedreptățile sociale, suferau asuprirea gravă a ocupantului străin: acesta, paralizând dezvoltarea economică, acționa și asupra elitei sociale, intelectuale și eclesiastice. Este o situație tipică, generând o variantă a revoluționarismului care se dovedește predominantă pe plan mondial. Se vede că tipul românesc de revoluționarism este mult mai apropiat de cel din țările lumii a III-a, ale Asiei, ale Africii, ale lumii arabe. Există un revoluționarism sud-american (agrarian, antiyankeu, antiindustrialist), există și unul care a căutat să introducă în unele țări formulele de civilizație occidentale uneori fără democrație (regimul lui Atatürk în Turcia postotomană), altele promovându-le și pe acestea (România și, ca un caz mai nefericit, Grecia modernă).

Dealtminteri inanitatea polarității «dreapta-stânga» (un fel de dogmă a gândirii din sfera franceză și care îi blochează înțelegerea în ceea ce privește opozițiile politice) s-a dovedit răsunătoare prin victoria naziștilor în Germania, care au îmbinat slogane naționaliste cu cele de stânga și cu metodele de propagandă de masă neobișnuite vechiului conservatorism european. Succesul lui Hitler a fost rapid asimilat de bolșevicii ruși care, în marea lor admirație pentru naziști, au adoptat câteva particularități esențiale: naționalismul (bazat dacă nu pe rasism măcar pe ideea superiorității absolute a rușilor și a slavilor din așa-zisa Uniune Sovietică), militarismul și subordonarea economiei scopurilor mobilizatoare, dezvoltarea hiperbolică a cercetării științifice, în scopuri de război, în fine, formarea unei elite conducătoare strict selecționată.

Moartea l-a surprins pe Stalin în momentul când voia să declanșeze o campanie antisemită care probabil că ar fi egalat-o pe aceea pusă în aplicare de modelul său, Hitler; ulterior, naționalismul rus s-a menținut între limite mai moderate, dar s-a accentuat permanent. Pe scurt și P.C. al U.S. dar și ale celor din țările ocupate din Est au devenit niște partide național socialiste, tendința aceasta accentuându-se și în partidele independente, precum cel chinez, vietnamez sau cubanez. În țara noastră s-a întâmplat același lucru, cu atât mai semnificativ cu cât minusculul partid comunist din «România» (cum se intitula el, căci nu-și putea spune «român») era format prevalent din elemente străine, apatrizi sau agenți ai Kominformului, nici măcar primii secretari nefiind români. Și totuși această bandă de străini și agenți sovietici instalată la cârma României s-a transformat încetul cu încetul din punct de vedere etnic iar mai apoi a adoptat componenta naționalistă, accentuând-o până la delir. Tendința a început cu rezistența lui Dej împotriva dezghețului lui Hrușciiov, dar a atins apogeul sub Ceaușescu care, timp de un sfert de veac, a impus românilor un regim comunist-naționalist, el silindu-se să provoace pur verbal pe vecinul atotputernic de la Răsărit și să-și justifice duritatea launtrică prin apărarea împotriva posibilului invadator. Evenimentele din Cehoslovacia, 1968, aplicare a doctrinei Brejnev, au îngăduit lui Ceaușescu să-și afirme, la început cu oarecare curaj, politica sa, la care nu puteau decât adera masele largi înspăimântate de perspectiva unei «norma-

lizării» efectuate de tancurile sovietice, dar și mai vechii oponenti la adresa comunismului, care aveau acum posibilitatea de a-și da frâu liber sentimentelor lor antirussești. Cum acestea sunt larg răspândite în România, Ceaușescu și-a consolidat puterea pe baza unui șantaj abil întreținut: sau conducerea arbitrară dar naționalistă, sau ocupația rusească.

România a trăit timp de mai bine de un sfert de veac într-o atmosferă de exaltare și intoxicație naționalistă, orice acțiune împotriva puterii asupritoare comuniste putând fi interpretată ca o lovitură dată capacității de luptă a poporului român și independenței sale. Așa a făcut Ceaușescu în momentul când «revoluția» română a început la Timișoara în decembrie 1989: a explicat-o ca o acțiune subversivă, dirijată de dincolo de granițele țării și angajând populațiile minoritare grație unor agenți infiltrați etc.

Desigur că toate aceste exagerări au o legătură obiectivă: România a avut totdeauna probleme naționale, ea fiind unica țară din Estul Europei care în timpul războiului n-a alimentat cu evrei lagărele de exterminare naziste, nici nu a expulzat minoritățile etnice cum au făcut Cehoslovacia, Polonia și U.R.S.S. Ea a continuat să fie un stat multinațional (evreii au plecat masiv în anii '50, iar sașii abia recent) cu numeroase probleme de acest ordin, care au ieșit la iveală odată cu abolirea regimului de teroare comunist. Totuși situația e departe de aceea a Iugoslaviei, care s-a dezmembrat în urma unui înverșunat război civil, populația sârbă, dominantă politic și numeric, agățându-se de regimul comunist ca de singurul principiu coagulat al statului. Oricât «naționalism» s-ar căuta în România, nu a explodat încă nici o bombă de tip irlandez, nici nu se înregistrează tendințe separatiste de tip basc sau corsican. Nu-i mai puțin adevărat că succesorii comuniștilor aflați la putere la București speculează naționalismul și unele formații de acest tip se agit mult, gălăgios, alarmând opinia publică internațională.

Această sigură legătură între marile mase și Putere constituie o particularitate a României, ea străbătând toată perioada «modernă» a țării de la 1821 încoaice. Poporul român a experimentat timp de un veac și jumătate politica unei Puteri mereu reformatoare, chiar revoluționară, dispusă la concesii oportune în favoarea poporului pentru a-l mobiliza în lupta sa permanentă împotriva statelor din jur prepotente, chiar doritoare să anexeze întreaga țară. Politologii occidentali, care manevrează polaritatea «dreapta-stânga», nu sunt în stare să înțeleagă situația dintr-o țară în care marea nobilime, înaltul cler și chiar principii se pun în fruntea unor mișcări reformatoare, schimbă cursul evoluției unei țări, o precipită pe căi abrupte, riscându-și propria poziție. Revoluționarismul românesc nu e doar «vertical» (de clasă) ca în Franța, ci și «orizontal», urmărind și (sau în primul rând) eliberarea, independența țării de ocupantul străin. Acțiunile militare conduse de domnitori (1877) sau regi (1916 - 1918) au și un caracter revoluționar, de insurecție împotriva unui ordin nedrept în care poporul român, de toate clasele, se află în partea de jos. În România, marile reforme democratice au fost programate și de multe ori realizate de inșei clasele dominante, poate dintr-un oportunism abil, dar sigur ca o soluție de salvare națională. Cea mai tipică este marea reformă agrară care a desființat latifundiile în România și care a fost inițiată încă dinaintea de primul război mondial și realizată după, de o Cameră predominant conservatoare. În aceeași situație a fost și «acordarea» votului universal, o măsură larg democratică - care nici măcar nu era cerută de mase (în fond țărănești) și de care acestea nici nu s-au servit pe măsură, dar care urmărea integrarea lor în statul democratic.

Istoria României în perioada ei de libertate oferă spectacolul convergenței intereselor diferitelor «clase» și asta explică raritatea conflictelor sociale și imunitatea maselor la comunism. Într-o țară de mici proprietari agricoli, individualiști și tinzând la autonomie, sloganele comuniste nu puteau avea curs, de unde neexistența comunismului până la aducerea lui la putere de către Armata Roșie în

Moartea lui din flori

de DAN-SILVIU BOERESCU

și flintele haiducilor? Unde s-au dus, când au apus, anii de sus ai gloriei lor?? Unde-s complexe, unde-s decese... de altădat??? „Prost e ăla care nu știe ce țâțe și ce craci are Apocalipsa! Ala care nu știe ce culoare de ochi are ea! Ala care n-a mușcat-o de buza de jos!“ (Ce bine e să realizezi deodată că țigara, ceașca de cafea, scrumiera, fereastra sunt toate o revistă cu tristeți goale – Arta Popescu, pag. 137).

din casa părintească. Doar o naivă lipsă de receptivitate poate explica faptul că părinții săi vopseau ușa de două ori pe săptămână“ (Arta Popescu, pag. 9)

11. Vizionarul propune Parlamentului un proiect de lege la care subscriu Ministerale: Sănătății și de Interne. (Se opun: Cultura, Invățământul, Organizația Pionierilor, Organizația Studenților Ortodocși): „De ani și ani mă prăpădesc de dorul Artei. Ea a deschis primul bordel de femei gonflabile de la noi din oraș. Umflate de-a lungul anilor numai și numai cu ultima răsuflare a celor mai bravi bărbați ce-au murit pe-aici, prin locurile noastre (...). Matroană de femei gonflabile e Arta! Și-atunci când în sfârșit chiar mi-o veni și mie rândul să suflu în ele, să vezi ce-o să li se mai întărească țâțele, să te ții ce-o să li se mai umfle burțile, ce-o să mai facă bujori în obrăjori! În fiecare noapte, zeci de adolescente vor veni la mine-n cimitir (...)// Ah, Arto!“ (Arta Popescu, pag. 21). Se așteaptă încă avizul favorabil al Direcției Monumentelor Istorice.

12. Visul lui era să devină cel mai tânăr pensionar al Uniunii Scriitorilor. Se pare că a și făcut unele demersuri în acest sens. Dar n-a fost să fie ca bietul Popescu s-apuice să mănânce pensie de la Scriitori! Așa cum nici visul lui de a se muta înapoi în garsoniera de la „Adam“ nu s-a putut împlini. (La cimitir, umbla vorba că poetul Popescu, dac-ar fi fost primit în audiență la Iliescu – tot scriitor și el, a dat deja vreo patru cărți! – asta i-ar fi cerut: garsoniera de la „Adam“. Uniunea nu-i oferise, prin '90 – '91, decât ceva pe la Crângăși.) ... Și de ce n-ar fi Popescu viitorul Frankenstein grafoman terorizând blocul de la „Adam“? Adică ar umbla noaptea prin casele oamenilor cumsecade și le-ar consuma topurile de hârtie, umplându-le cu mângălelele lui geniale (la care ar adăuga, neapărat, și ceva ilustrații, de Stela Lie). Cum ar reacționa, bunăoară, pensionarul care, dimineața, când ar ieși să-și cumpere Adevărul, ar găsi sub ușa acest bilet de la Frankenstein – De Niro – Popescu: „Orice mormânt de pe lume e tocmai bun de măritat. E fată mare. Dar noi, din păcate, nu prea reușim să fim decât niște bieți violatori. De obicei nu murim decât prin profanare“ (Arta Popescu, pag. 81, ediție vampirizată)? Eu cred că ar lăsa cu limbă de moarte („limbile să salte!“) că atunci să fie dus la Crematoriu și odată cu el să fie incinerat și câte un exemplar din cărțile poetului Popescu: Familia Popescu (1987), Cuvânt înainte (1988) și Arta Popescu (1994). Doar așa s-ar mai putea face puțină dreptate și pentru bietul Popescu, mântuit în fine de visul său de a se muta înapoi la „Adam“ și de a primi pensie de la Uniunea Scriitorilor.

13. Popescu n-a existat. „Au existat niște cimitire desfundate, săpate cu buldozerul. Ca să vină copilașii de clasa-ntâi și să caligrafieze, să scrijelească cu un cuțitaș pe toate țestele scheletelor: MADE IN ROMANIA. Ca să fie morții noștri cei dintâi, ai mai prima din toți, volintiri acolo la-nviere, la Judecata din Urmă“.

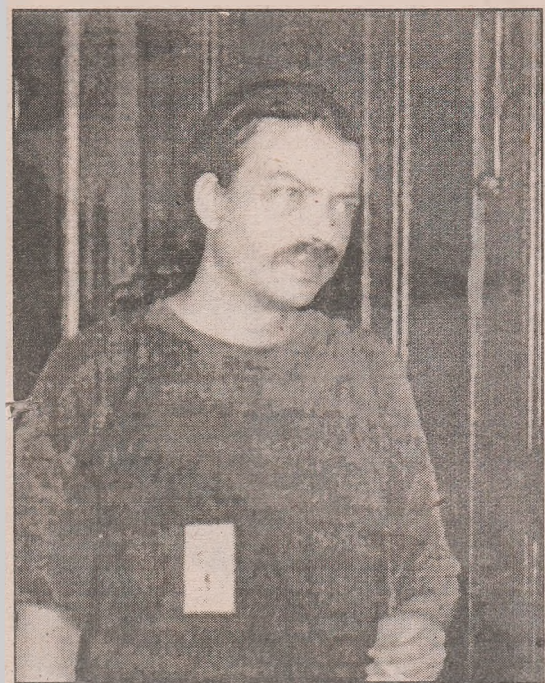
6. Moartea lui Popescu n-a existat. A existat doar un copil sărac, singur și trist, care, fiind băiet, păduri de cruci cutreiera.

7. La mormântul lui Aron Pumnul: „O lumânare construită la centrul de distracții din Abdover, Hampshire, măsură 30,99 m în înălțime și a fost aprinsă în 2 iulie 1989 (ștersături, nota mea – D.S.B.) cu ocazia celui mai lung deced din lume care a început la acea dată“ (Arta Popescu, pag. 56). Prezent la cimitir, Daniel Bănulescu mi-a declarat: „– Ce banc prost! După ce ne-a învățat să scriem, acum ne-nvață să și murim“.

8. Stilul e omul: „Thanatos. Unica agenție internațională de binefaceri prin servicii funerare (...) Execută (prin subscripții publice și donații) sicrie-stil (Louis XIII, XIV, XV, XVI etc.), coroane, jerbe artistice (ikebana), asigură fanfară și public decent pentru slujbă (înregistrări video). (...) Deviza noastră: Niciodată nu-i prea târziu. Lux, fast și grandoare“ (Arta Popescu, pag. 48). Prin preajma mormântului încă neacoperit al lui Cristi Popescu circula un personaj cu barbă și goarnă („N-o las niciodată singură acasă, fiindcă face prostii“). Mă așteptam ca, din clipă în clipă, odată cu primii bulgări care vor bombardă capacul sicriului, goarna (unii afirmă că era vorba chiar de o trompetă suflată cu aur și având gravat pe muștiuc un simbol indecent) să înceapă să sune prelung, tânguitor. Spre surprinderea mea, acest lucru nu s-a întâmplat. În schimb, personajul cu barbă și goarnă a preferat să converseze la nesfârșit cu o femeie îmbrăcată în negru, frumoasă ca Moartea. Scena mi s-a părut de o redundanță sublimă, demnă de un psalm-necrolog al lui Popescu.

9. De ce Popescu nu vroia să moară poet: „Pentru că o speranță de-a mea este aceea c-am să scriu până voi uita (progresiv) literele alfabetului. (...) E cam aceeași chestie cu a trăi până mori sau până dă Dumnezeu să uiți să mai trăiești pe-aici, pe-aproape și să te urci (în viață fiind) la ceruri“ (Arta Popescu, pag. – sic! – 13).

10. Deșteaptă-te, Popescu!... Din somnul cel de moarte. În care te-adormiră barbarii tipografi. Acum ori niciodată, croiește-ți altă carte. La care să se-nchine sârmanii-ți biografi. Veniți, mărețe umbre: Mihai, Luca, Ion, Ionescu! Dați mărturie lumii ce mare e Popescu! (Ce răsunset). „Primele încercări literare ale poetului Popescu datează de la frageda vârstă de 7 ani. Le scrijelea cu un cuțitaș pe ușa veceului

1. Fratele nostru Enkidu n-a ostenit niciodată să ne învețe să murim. Și a făcut-o cu o senzualitate nebănuită, eludând orice urmă de patetism. El ne-a propus, în schimb, un schizomorfism erotico-thanatic la care nu știu cât de mulți îndrăznesc să subscrie: „Ea mă iubește. Și nu are decât o singură dorință: să mă dă îngropat în Cișmigiu, la leagăne, la nisip (...)// Ea – moartea mea din flori.// Meseu a visat că fruntea ei ridată, lăbărțată va fi folosită drept cotor de piele la un exemplar de lux al ediției mele de postume. Toată viața m-a rugat să scriu un roman pornografic special pentru fruntea ei.// A ei – a morții mele din flori“.

2. De unde această feroare de a-ți lăsa gravidă (pag. 89, Arta Popescu) propria ta moarte (din flori și ea)? „Și nu numai o dată, de nenumărate ori“? Asta pentru că „Moartea poate că e singura în legătură cu care n-ai cum și nici de ce să-ți faci planuri. Pentru că e singura care – cu siguranță – se va realiza“. Tot un fel de „ieșire la lumină“, nu? Acolo unde nu e durere, nici întristare și nici suspin, dar totuși „lacrimi, cuvinte, flori, gesturi, gânduri nu ajung pentru cel mai minunat și pur tânăr domn POPESCU“ (– Că bine zici, Doamne! răspunse Sf. Petru. E o idee! Și dacă tot te-nduri Matale de el, hai să-i dăm rubrica „Decese“ pe-o lună-ntregă...).

3. De unde această coerență interioară: necrolog după necrolog (psalmi de-ai lui Popescu) și, apoi, fuga la „Ghencea militar“ cu toată familia, generația, uniunea?... „Păi, care condoleanțe?! Care pace?! Și ce odihnă, domnilor?! (...)// Ce atitudine să luăm în asemenea caz?! Trebuie adoptate măsuri drastice! Câte n-ar fi putut face tinerii noștri cu energia risipită prin acest așa-zis deced? (...)// Numitului Popescu va trebui să-i fie conferit de urgență certificatul nostru extraordinar și plenipotențiar de naștere! Nici o vie amintire! Nici o nețărmită durere, domnilor!“

4. Necrolog mioritic: „Mioara (Năzdrăvana) și câinii (cei mai bărbați, în veci neconsolați) anunță cu profundă durere dispariția fulgerătoare (pe l-apus de soare) a bunului și dragului nostru CIOBAN (moldovean), 30/1,85/80, fără obligații, brunet, mustață (spicul grâului), ochi negri, fără vicii, dorește tânără atrăgătoare, suplă, mândră, gospodină, crăiasă, în vederea căsătoriei. ÎNHUMAREA va avea loc duminică, ora 12, la stână (...) Un pios omagiu. Lacrimi și dor (detalii + foto). Post-restant“. Murind le înlesnești celor doritori iubirea pentru mult mai respectabila ta persoană (Arta Popescu, pag. 129)

5. Unde-s pistoalele, unde-s pumnalele, cail

Hans Peter Furrer

Deriva populistă și deriva naționalistă

Smaranda Cosmin: *Domnule Director, vă numărați printre cei cu o viziune politică „privilegiată” asupra Estului european. V-aș ruga să-i schițați un portret sumar, după 5 ani de ceea ce un eseist și analist politic francez numește „l'après-communisme”, socotind această perioadă mai rea decât comunismul însuși.*

Hans Peter Furrer: E o tentativă de mare gravitate, căci un portret, o „radiografie” a fenomenului ar impune o desfășurare extrem de amplă. Vă voi comunica, foarte pe scurt, opinia mea. Trebuie, cred, să ne dăm seama că ceea ce se petrece în țările Europei Centrale și de Est, și mai ales, cu cât înaintăm spre Est, e vorba de ceva nemaîntâlnit până acum în istorie, cel puțin în istoria noastră europeană. Mai exact, o transformare fundamentală, nu doar politică, dar și economică, socială și, aș spune, chiar culturală. Iar o asemenea transformare s-a petrecut totdeauna în istorie prin revoluții violente. Astăzi revoluțiile se fac în mod neviolent. Nu vreau să spun că nu există un element de violență în ceea ce s-a întâmplat și se întâmplă. Mulți oameni suferă o anumită violență economică, generată de faptul că sunt antrenați, ori se simt antrenați într-o degradare economică extrem de dureroasă și, mai ales, violența datorată lipsei de perspectivă. Trebuie să fim conștienți că transformări de asemenea amploare nu implică doar dificultăți economice, dificultăți de orientare, dificultăți în stabilirea reperelor care dirijează mentalitățile etc. Iar în acest punct noi constatăm un haos generalizat. Un haos care, evident, oferă cale liberă multor riscuri și primejdii, derive; de pildă, deriva populistă. Este poate cea mai puțin nocivă, dar există și deriva naționalistă.

S.C.: ... cea din care, de pildă, „înflorește” tragedia de la Sarajevo...

H. P. F.: Și alte tragedii contemporane. Asta deoarece această derivă încearcă să le „ofere” oamenilor o anumită justificare și legitimitate a unei gândiri vinovate, infirme, ce pune pe seama

altor etnii povara dificultăților. De parcă etnicii – anumiți etnici – minoritari ar fi responsabili de ele. Istoria europeană a mai cunoscut această mentalitate nocivă, generatoare de dezastre. Iar ca aceste dezastre să nu se mai repete, oamenii din Est trebuie să acorde credit acestui adevăr: greutățile întâlnite în Europa Centrală și Orientală sunt dificultăți pe care le traversăm cu toții.

S. C.:...toute proportion gardée.

H. P. F.: Desigur. Dar toată lumea trăiește același marasm, după cum toată lumea are aceeași responsabilitate față de aplanarea lui. Dar pentru aceasta trebuie să ne păstrăm luciditatea și trebuie, mai ales, abandonată ușurința demisionară cu care punem erorile și eșecurile în seama altora.

S.C.: Cum se vede România de la această fereastră (de la etajul patru!) al Consiliului Europei? Sunt distanțe care, favorabile sau nu, modifică perspectiva. Care ar fi viziunea dumneavoastră – să spunem „tehnică” – asupra acestui fragment estic distinct, distincție datorată latinității lui?

H. P. F.: Mai întâi, noi luăm în considerație România din punct de vedere cultural, socotind-o drept o parte a Europei cu un extraordinar potențial. Poate acest potențial se datorează latinității ei, poate se datorează unei istorii culturale proprii foarte vechi, prezentă încă în spiritul multora. Chiar în perioadele cele mai dificile, mai negre din istoria recentă a țării dumneavoastră, noi am primit permanent cuvintele, mesajele unor oameni, bărbați și femei aparținând culturii române, mesaje ce ne-au determinat să ne gândim că, în ciuda oricăror dificultăți, România se va alătura complet acestui efort comun, al nostru, în Europa, acela de a crea un spațiu de cultură care să pună în mișcare tot potențialul ei de receptare a diversității. Vedeți, din această capacitate de a absorbi, de a integra, de a valoriza diversitatea se construiește Europa. Iar România e o țară cu dublă cultură: nu are doar

cultură proprie, mai există și cultura maghiară, foarte dezvoltată, care, s-o recunoaștem, aparține tot României. Desigur, România mai este o țară cu varietatea și specificitatea aportului ei la cultura europeană. Și întrucât ea intră ca atare în spațiul cultural european, Europa se îmbogățește enorm. Dar aceasta presupune ca România însăși să-și dezvolte spiritul de deschidere, privirea și celălalt, acceptarea celuilalt care se află în dumneavoastră „acasă”. Îi aveți pe ceilalți, trebuie să-i acceptați ca atare. Și, pentru că aveți posibilitatea s-o faceți, puteți deveni un exemplu pentru întreaga Europă. Dar trebuie s-o faceți.

S.C.: Ca să aprofundăm, de fapt: să concretizăm această viziune asupra României, v-aș atrage atenția asupra unui fenomen întristător, regretabil. Există în contextul mass-mediei occidentale ceea ce eu aș numi „sindromul” sordidului românesc: adică copii handicapați, țigani frustrați de orice drepturi sociale, invazia endemică a virusului HIV – pe scurt, o țară a derizoriului și insalubrității absolute. Suntem departe de a pretinde o exclusivitate fotogenică, dar dincolo de sordidul evocat, real, fără îndoială, există și cealaltă imagine, mai substanțială, mai veridică, mai emblematică: a copiilor superdotați, a creatorilor de valoare europeană, a conștiințelor europene. Dincolo de o tranziție, umiltoare și frustrantă, pentru mulți dintre noi, există România valorilor ei distinct-perene. Atunci, ce această obstinație în clișee defavorizant? Credeți că acestea ascund o anume strategie ori numai goana ieftină după senzațional?

H. P. F.: Nu cred că se poate vorbi aici de o strategie, o imagine „premeditată”. Sunteți un popor care a suferit enorm, iar rănilile și dezastrele – chiar dacă unora le par „exotice” – sunt pline de tragism cutremurător. Apoi, dumneavoastră, intelectualii români, fiind foarte sensibilizați de suferință, aveți poate o viziune neagră, un refuz în legătură cu acest gen de mediatizare. Îmi place să cred că guvernul român, românii în general, fac și vor face toate eforturile necesare pentru anularea acelor imagini care șochează și alarmează în același timp Europa.

S.C.: O ultimă frază în care vă rog să caracterizați politica externă a României.

H.P.F.: Este, evident, o politică de deschidere, de asimilare a experienței europene. O politică aptă să demonstreze că România s-a reîntors în Europa pe care a onorat-o cândva.

Interviu realizat de Smaranda Cosmin

Strasbourg, 27 ianuarie 1995

* Hans Peter Furrer este Directorul Diviziei Politice a Consiliului Europei

România în Europa...

Urmare din pagina 16

regim de ocupație. Apoi, trebuie reținut faptul că în România clasa conducătoare, reprezentând avangarda occidentalizării noastre, a reformelor, ba chiar a insurecțiilor, a planurilor de perspectivă, inclusiv a industrializării programate, a creat o dispoziție de «ascultare» din partea maselor care s-au obișnuit să aștepte de la conducere acțiuni progresive. Într-o țară în care ultima acțiune în favoarea regimului democratic a fost condusă de rege (1944 – 1947) și a luat sfârșit odată cu abdicarea silită a acestuia, o conducere are un credit sporit, și aceea care s-a instalat după decembrie 1989 a beneficiat de o tradiție greu de înfrânt.

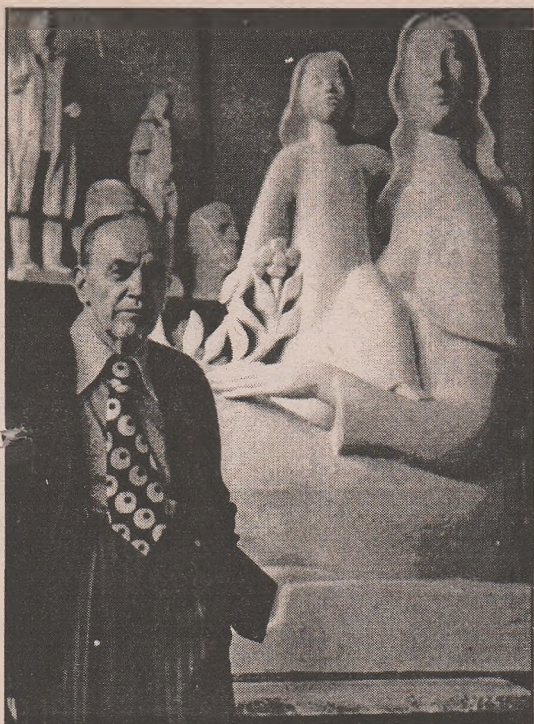
Să nu se uite că atâtă timp cât și-a putut exprima voința, poporul român a respins comunismul și nu a cedat în fața lui decât atunci când i-a fost impus de înțelegeri internaționale de tip Teheran și Yalta. Victoria rusească din 1945, ocuparea țării noastre și acceptarea unui regim aservit Moscovei au făcut din România o țară cu statut special, ura opresorului

exercitându-se în formele cele mai crude, căreia poporul i-a răspuns cu o rezistență disperată, inclusiv cu lupte de partizani prelungite aproape un deceniu, ceea ce particularizează încă o dată situația noastră. Capitulara în fața realității pe care o împuneau diferite înțelegeri între marile puteri, mereu peste capul poporului român, dar având ca efect cele mai grave distorsiuni, a creat o situație anormală împotriva căreia democrația românească, reluând firul tradiției întrerupte în 1947 – 1948, are și acum de luptat.

Efectele sunt și indirecte. Occidentul „care ne-a trădat” e privit cu suspiciune; Puterea, proclamând intrarea noastră în Europa, nu vrea să aducă Europa la noi în țară, ea preferă contactele oficiale dar închiderea lăuntrică. Împotriva intereselor țării, ea menține un capitalism de stat, profitabil conducătorilor politici și, reluând vechiul naționalism, nu-i dă nuanța inițială, europeistă, ci pe aceea a extremiștilor de dreapta, cultivând și pe această cale inerțiile și spaimile populare, speculând mentalitățile cele mai retrograde.

Irimescu - 92

de CORNELIU ANTIM

Cel ce a fost elev al marelui Paciurea, sculptorul Ion Irimescu se află azi în ipostaza unui **memorial viu** al istoriei artelor acestui secol. Artistul nonagenar trăiește și acum în aceeași cadență cotidiană a exercițiului trudnic între pereții atelierului său. O face cu molcomia contemplativă a moldoveanului, deprins cu atmosfera boiemii spiritului în confortabile unghere domestice. Atelierul maestrului Irimescu este un asemenea loc și, probabil, această particularitate, cu atâta îmbibare de omenesc, a avut, de-a lungul timpului, un rol binefăcător chiar asupra celui ce a sălășluit în el. Un secret transfer de duh și alean s-a produs între ființa și neviul din cuprinsul aceluși spațiu, care a ordonat totul nu în sensul

sacralizării lui, ci în cel al păstrării armoniilor firești, cu care firea omului se simte în largul său.

Sigur, Ion Irimescu este privit și acceptat astăzi în toată venerabilitatea sa, aureolată de destule semne ale recunoștinței publice și oficiale, atât înainte, cât și după cumplita răsturnare a vremurilor provocată de cel de al doilea război mondial. Mai ales după aceea maestrul Irimescu s-a bucurat de împlinirea eroică a idealurilor sale artistice, aflate câteodată în deplină consonanță cu oportunitățile timpului. Utopiile dregătorilor vremii își aflau chip pe măsură în alegoriile artistului.

Pe cât posibil, însă, meșterul Irimescu, discipol smerit, ce s-a arătat în vorbă și în faptă, al lui Paciurea, nu și-a trădat uneltele artei. El a modelat cu tenacitate, pe parcursul unei cariere puțin obișnuite, un profil stilistic tot mai distinct, ce a devenit cu timpul o pecete de neconfundat a însăși personalității sale artistice.

Sculptorul a dezvoltat acea componentă a arhitecturării formei în spațiu, care rezumă o concepție originală și sintetică asupra planului real al existenței. Mergând mai departe, Ion Irimescu a introdus în viziunea sa elemente ale unei **poetici a esențelor**. Compozițiile sale au o pregnantă desfășurare alegorică de forme arhetipale, ritmate în alternanțe fluidizate și sensibile de plinuri și goluri, ce provoacă o vie impresie vizuală și o difuză tensiune spirituală.

Este foarte interesant de observat cum sculptura lui Irimescu răspunde în egală măsură rigorismului retoric al creației de for public, dar

și nevoii de dialog colocvial dintr-o ambianță domestică. Modificând cu ingeniozitate materialele și proporțiile, artistul a reușit performanța de a impune în ipostaze monumentale creații proiectate inițial pentru spații închise. Ion Irimescu este, de aceea, un sculptor foarte familiar contemporanilor săi, chiar dacă ei nu recunosc întotdeauna pe autor atunci când zăbovesc admirativ în preajma lucrărilor prin parcuri și scuaruri sau oriunde inițiativa edililor le-a hărăzit sălaşul. Așa se face că o alegorie a Muzicii, de pildă, o aflăm și în foaierea sălii de concerte a Radioului, dar și în parcul central din Fetești, să zicem, într-o replică la scară, tăiată în piatră. Într-un fel, arta sculpturală a maestrului Irimescu este foarte bine reprezentată în majoritatea muzeelor țării. El a devenit un fel de loc comun al artei noastre contemporane, un sigiliu reprezentativ al ei, care îmbină, într-o manieră accesibilă și poetică, elemente ale tradiției acestei arte, ca viziune și proiecție monumentală, cu mijloace de expresie și gândire plastică moderne. Un modernism moderat, dacă se poate spune astfel, pe care generațiile mai tinere de sculptori l-au preluat conferindu-i dimensiuni și sensuri noi.

Încununarea operei sale de o viață o reprezintă Fundația muzeală de la Fălticeni, orașul băștinei sale, unde personalitatea sa creatoare este configurată completudinar și semnificativ. La 92 de ani, împliniți recent, Ion Irimescu nu abdică nici o clipă de la pasiunile lui proiecte artistice.

teatru

Absurdul după treizeci de ani

de MARIAN POPESCU

Frecventarea teatrului absurd nu este o obișnuință a regizorilor de teatru români. Cu puține excepții – Ionescu sau Beckett – dramaturgia primului „val” al absurdului european (Beckett, Ionescu, Genet) este, mai degrabă, recuperată cultural de scena românească decât resimțită ca o posibilitate de „a vorbi” astăzi. Cât despre valul al doilea al absurdului, cel din anii '60, din Est (Mrozec, Havel, Rozewicz, Örkény, Klima) lucrurile sunt puțin mai complicate cu atât mai mult cu cât, în perioada „ușorului dezgheț” politico-ideologic românesc (1964 – 1970) apăruseră și „absurdistii” autohtoni (Solomon, Mazilu, Naghiu ș.a.). Este interesant că multe dintre piesele scurte ale autorilor români aveau să cunoască o anume notorietate în spectacolele de teatru studentesc. Aceste piese nu aveau să mai fie niciodată în atenția scenelor teatrale. Nici după 1989 când încep să fie „recuperate” foarte puține piese ale lui Havel sau Mrozec. Cât despre Mrozec, piesele sale par să devină un teren predilect pentru studenții învățământului teatral. După spectacolul Ancăi Bradu cu **Într-o zi de vară** (realizat de anul terminal al studiilor), o altă piesă a lui Mrozec, **Tango**, care îi prilejuise lui Tompa Gabor un excelent spectacol de absolvență la Institutul de teatru în 1981, este aleasă de un alt student la regie-teatru (în anul IV) pentru o punere în scenă la Teatrul Dramatic Galați. Montarea lui Atila Vizauer, căci despre el este vorba, este și o

consecință a strategiei directorului teatrului din Galați, Adrian Lupu, care încearcă surmontarea unei crize generale a instituției teatrale prin a facilita accesul la scena profesionistă a unor regizori încă în studenție. Desigur, aceasta nu vrea să însemne că există condiții favorabile sau favorizate pentru ca încă un student la regie să-și poată realiza în cele mai bune condițiuni examenul profesional. De data aceasta, însă, șansa oferită de către teatru și tenacitatea studentului-regizor în a-și finaliza proiectul (ocupându-se și de finanțarea producției sale) au dus la unul dintre cele mai interesante spectacole ce pot fi văzute acum la Galați.

Poate fi surprinzător faptul pe care vreau să-l remarc în primul rând, dar este evidentă distribuirea ireproșabilă a unora dintre actorii teatrului în **Tango**. Atila Vizauer a avut o intuiție sigură în ceea ce privește lumea piesei așa cum a perceput-o astăzi. O lume unde tânărul Artur se revoltă împotriva generației părinților săi pentru a reintroduce ordinea. Scenografic, colaborarea regizorului cu realizatoarea decorurilor și costumelor, Gabriela Bondărescu Catargiu, a dus la o acreditare remarcabilă a universului uman din piesă. Camera unde părinții, Eleonora și Stomil joacă o partidă de cărți cu Edek, de extracție socială vulgară și cu unchiul Eugeniusz, este imperiul harababurii. Stomil, interpretat convingător și uneori cu inspirație de către Grig Dristaru, este acaparat de experimente absurde care n-au nici

o finalitate. Eleonora (Liliana Lupan) este o mamă care își retrăiește o a doua tinerețe cu tânărul Edek. Eugenia, în interpretarea revelatoare a Ioanei Citta Baciu, este o bunică pentru care apropierea morții este un ritual impus celorlalți. Noua lume pe care vrea s-o instaureze Artur va eșua lamentabil în urma unei pregătiri minuțioasă împreună cu Eugeniusz (George Serbina). Preconizata căsătorie cu Ala îl pune pe Artur în situația de a-și calcula și primul sărut. Totul trebuie să fie conform noii ordini! Ala îi prilejuiește Biancăi Zurowowski un rol remarcabil în relație cu interpretul lui Artur, Lucian Pînzaru. Jocul ei, între o ingenuitate neexagerată și cedarea în fața acrișului lui Edek este realizat cu finețe. Interpretul lui Edek, Daniel Tudorică, este atât de exact în evoluția sa scenică încât se impune progresiv în spectacolul de la Galați. Finalul acestuia, în care Edek stăpânește o lume crepusculară dar și promisiunea eșuată a unui viitor scontat de Artur, devine emblematic prin jocul lui Daniel Tudorică. Culoarea roșie a ciorapilor, în scena finală, dă o idee despre „noua ordine”!

Atila Vizauer construiește foarte sigur deconstrucția unei lumi promise. Plasând lumea personajelor lui Mrozec într-un spațiu deformat (cu uși perspective, cu aglomerare de lucruri de prisos), el dă o idee despre promisiunea ordine pe care emanciparea ar urma s-o producă. Și prin aceasta, spectacolul său deține un comentariu al actualității: unde energia tinerilor este obturată de vulgaritatea unor deprinderi stratificate de regimul de dinainte, cealaltă a părinților. Și totul se produce neostentativ, în termenii unei demonstrații lucide, cu accente grotești sau comice, dozate inteligent de către regizor. Faptul că acesta este încă student nu trebuie să înșele: s-ar putea ca Atila Vizauer să „spună” foarte mult cât de curând. Spectacolul său de la Teatrul Dramatic Galați m-a lăsat să sper în acest lucru.

Paul-Bernard Sabourin

Pentru acest profesor francez de drept și relații internaționale, de recunoaștere și audiență europeană, poezia este, firesc, un exercițiu al sensibilității dar, mai ales, al sensibilizării conceptelor. O „istorie secretă“ a lumii, structurată într-o ordine morală, a valorilor tradiționale, concentrate în litote de provocatoare ambiguitate semantică. Ambiguitate lăsând loc unor interpretări generoase, amintind neliniștea „tăioasă“, tandrețea lucidă din poezia lui René Char.

* * *

La nunta din Sanaa
ulcioare de lut ars
s-au prefăcut în marmură rece
pe umărul galeș
al slujnicei tinere

La nunta din Sanaa
ascultam ploaia caldă
– tot atâtea perle nedeslușite
care de-acum ți se cuvin ție.

* * *

Când o Femeie cu privire aspră
se lasă pradă coapsei voluptății
fervoare-a liniștii îndepărtate

Bărbatul se adăpostește sub umbra-i:
stăpân îi este,
dăr nicicând n-o va ști.

* * *

Singurătate, nobilă, senină
în umbra unor vieți rebele,
bucurie-a câtorva certitudini.

Singurătate-a așchiilor de lumină,
lună și soare complice
în pragul foșnetelor vii.
Singurătate, amară, nesigură
în grohotișul potecilor
fulgerătoare-ndoieli fără număr.
Singurătate în nopți de neliniște
unde luna și soarele, încheștate-n luptă
ne dau imperative porunci.

Lună și Pământ, Soare și Apă,
copleșind cu rivalitățile lor
ziua banală a Trecătorului.

* * *

Inventez frazele științei insolite
și cele ale intimei sensibilități

Lăcomie a cunoașterii,
Licornul, ținând copita pe genunchii ei,
adierea impură simțind
cornu-și împlântă în pântecul
femeii – fata neprihănită cândva.

Ispitorul își lasă povara pe-
marginea drumului
apucă bocceaua ușoar-a iubirii frugale.

* * *

Obiectul pătrunde gândirea, departe
Trudă a foarfecelor, a-maiului
În toiul vieții, lumină opalescentă
Prea surdă pân-adineaori

Gândirea inaugurează ritmurile obiectului
Cătușele, grațiile temniței
Astfel sunt regăsirile
Pietrei nelustruite

Imaginea face sunetele perceptibile
În măruntaiele lui Vulcan
Seceriș adunat în hambare râvnit în glumă
Apropiată sublimare.

Da, a venit timpul trezirii
Încuviințarea obscură
Cere luptă crâncenă
Sunetul suveran eliberat în sfârșit
De vanitățile iubirii

(Din vol. „Le cochier de l'au-dela“
Editions Saint-Germain-Des-Près)

Traducere și prezentare de
Smaranda Cosmin

Scriitori pe mapamond

■ D. H. Lawrence, *Le navire de mort et autres poèmes*. Unde începe poezia? Pentru Lawrence totul începe de la viața rebelă, de la călătorii și exil. Nu ne miră faptul că, la fel ca în romanele sale, dintre care cel mai cunoscut este *Amantul doamnei Chatterley*, materia tematică se organizează în jurul sexului și al morții, într-un soi de erotism apăsător care reprezintă pentru Lawrence modul de a exprima golul existențial. Poemele narative adunate în volumul „Le navire...“ au caracter clar autobiografic, un fel de testament; ar putea fi citite și ca o carte de călătorii, un jurnal de bord, unde poetul pășește într-o existență precară, ca și cum s-ar „achita de sine însuși“. „Cântă cântecul morții... / Căci fără cântecul morții, cântecul vieții/ Este doar, sec și inutil“. Volumul cuprinde poemele cele mai reprezentative pentru cel care a fost unul dintre cei mai viguroși poeți englezi.

■ Noëlle Riley Fitch, *Erotique Anaïs Nin*. Biografia scrisă de Fitch nu are nimic

hagiografic. Evocând omisiunile, adăugirile, invențiile scrierilor intime ale lui Anaïs Nin, N. Fitch nu ezită să vorbească despre „strip-tease literar, asemănător cu jocul provocării și al realității practicat de starul american Madonna, o altă catolică nepracticantă“. Nu mai puțin frumoasă ca Madonna, Anaïs Nin n-a cunoscut celebritatea decât la 63 de ani, în 1966, când i-a apărut „Jurnalul“. În mod ciudat, critica americană a ignorat opera de ficțiune a autoarei (mai mult de 9 romane și culegeri de nuvele) și s-a lansat în elogii la adresa modului în care Anaïs a recreat viața artistică pariziană a anilor '30. A aplaudat portretele lui Henry Miller, Otto Rank, Antonin Artaud. Rari au fost aceia care au subliniat narcisismul și omisiunile din „Jurnal“ (nici o referire la relațiile amoroase). În Franța, în 1967, primirea a fost rece. După moartea autoarei, în 1977, au apărut două volume: *Henry et June* și *Inceste*, care au adus-o pe Anaïs în atenția publicului. Autonomându-se „Dona Juana“, Anaïs își

povestește experiențele sexuale. Noëlle Riley reia în *Erotique Anaïs Nin* numeroase impresii și mărturii (dintre care unele inedite), discută cu prietenii lui Anaïs și își folosește corespondența. Pe scurt, se lansează într-o anchetă aprofundată pentru care folosește un procedeu subtil, ce constă în căutarea adevărului unei biografii într-o operă de ficțiune. Din care realizează un portret emoționant dar lipsit de concesii – cel al unei burgheze cubaneze, lipsită de rădăcini, pierdută undeva între New York și Paris.

■ Jérôme Garcin, născut în 1956, s-a lansat de foarte tânăr în cariera de jurnalist, lucrând din 1977 la revista *Nouvelles littéraires*. Producător și animator de emisiuni, el a fost directorul redacției „L'evenement de jeudi“. În prezent este redactor șef la „L'Express“ și autorul mai multor cărți: „Entretiens avec Jacques Chessex“, „Si j'ose dire, entretiens avec Pascal Lainé“, „L'ecole buissonnière, entretiens avec André Dhôtel“. Ultima sa carte se intitulează „Pour Jean-Prévost“ și a apărut în 1994.

Marka Dona

Milan Kundera

DANSATORUL

(„Dansatorul se distinge de omul politic de rând prin aceea că nu dorește puterea, ci gloria.“)

5. Copiii francezi dând fuga să-și ajute micuții camarazi africani îmi evocă mereu figura intelectualului Berck. Erau zilele lui de glorie pe-atunci. Și cum se întâmplă adesea cu gloria, a lui a fost provocată de un eșec; să ne-aducem aminte: în anii optzeci ai secolului, lumea a fost lovită de epidemia unei boli numită sida, care se transmite în timpul contactului amoros și, la început, făcea ravagii printre homosexuali. Pentru a se ridica împotriva fanaticilor care vedeau în epidemie dreapta pedeapsă divină și ocoleau bolnavii ca pe niște ciumați, spiritele tolerante le dădeau dovezi de fraternitate și încercau să demonstreze că frecventarea lor nu prezintă nici un pericol. Astfel, deputatul Duberques și intelectualul Berck dejunară într-un restaurant parizian vestit cu un grup de sideeni; dejunul se petrecu într-o atmosferă excelentă și, ca să nu piardă nici un prilej de a da o pildă frumoasă, deputatul Duberques invitase și niște camere de filmat la desert. De îndată ce acestea apăruseră în prag, se ridică, se apropie de un bolnav, îl sculă de pe scaunul său și-l sărută pe gura plină încă de spumă de ciocolată. Berck fu luat pe nepusă masă. Înțelese îndată că, odată fotografiat și filmat, marele sărut al lui Duberques va deveni etern; se ridică și cugetă intens ca să-și dea seama dacă și el trebuie să meargă să puze un sideean. În prima fază a cugetării îndepărtă această ispitire, întrucât în sufletul său nu era sigur că nu s-ar molipsi în contact cu gura bolnavă; în faza următoare, se hotărî să-și depășească prevederea, judecând că fotografia sărutului său merită să riște; dar, în a treia fază, o idee-l opri în drum spre gura seropozitivă: chiar dacă pupa și el un bolnav, tot n-ar fi devenit prin asta egalul lui Duberques, dimpotrivă, ar fi fost descalificat la rangul unui pastişor, al unui soitar, chiar al unui lacheu care, printr-o imitație precipitată, ar mai adăuga încă și mai mult lustru gloriei celuiilalt. Se mulțumi așadar să rămână în picioare și să zâmbească neghiob. Însă clipele acelea de ezitare îl costaseră scump, camera fiind acolo și, la jurnalul televizat, Franța întreagă citi pe chipul cele trei faze ale nehotărârii lui și ricană. Așadar, copiii care colectau pachete de orez pentru Somalia îi veniră la țanc în ajutor. El profită de fiecare ocazie ca să lanseze publicului frumoasa lozincă „doar copiii trăiesc în adevăr!“, apoi plecă în Africa și se fotografie alături de o fetiță muribundă, cu fața acoperită de muște. Fotografia deveni faimoasă în lumea întreagă, mai faimoasă decât cea a lui Duberques sărutând un bolnav de sida, căci un copil care moare are mai multă valoare decât un adult care moare, evidentă care încă-i scăpa la ora aceea lui Duberques. Acesta însă nu se simți înfrânt și, câteva zile după aceea, apăru la televiziune: creștin practicant, îl știa pe Berck ateu, ceea ce îi dădu ideea să ia cu el o lumânare, armă în fața căreia chiar și necredincioșii cei mai îndârjiți își pleacă fruntea; în timpul întrevederii cu

jurnalul o scoase din buzunar și-o aprinse; voind să discrediteze în mod perfid grija lui Berck față de țările exotice, vorbi despre sărmanii copii de la noi, din satele noastre, de la periferiile noastre și își invită concetățenii să coboare-n stradă, fiecare cu o lumânare în mână, ca să mășăluiască prin Paris în semn de solidaritate cu copiii suferinzi; drept care-l invită nominal pe Berck (cu o tănuțită veselie) să i se alăture în fruntea cortegiului. Berck trebui să aleagă: fie să participe la marș cu o lumânare ca un copil de cor al lui Duberques, fie să se eschiveze, expunându-se blamării. O capcană din care izbuti să scape printr-un act pe cât de cutezător, pe-atât de neașteptat: decise să zboare, incognito, spre o țară asiatică unde poporul se revolta, ca să strige acolo tare și clar că e de partea oprimaților; însă, vai, geografia fusese totdeauna punctul lui slab; pentru el lumea se împărțea între Franța și Non-Franța cu provincii obscure pe care le confunda mereu; așa se face că debarcă într-o altă țară, plicticos de pașnică, al cărei aeroport de la munte era friguros și cu servicii de proastă calitate; trebui să rămână acolo opt zile, așteptând ca un avion să-l readucă, flămând și gripat, la Paris.

„Berck este regele martir al dansatorilor“, comentă Pontevin.

Conceptul de dansator nu este cunoscut decât unui număr restrâns al prietenilor lui Pontevin. E marea lui invenție, și poți regreta că nu l-a dezvoltat niciodată într-o carte, nici impus ca subiect la colocvii internaționale. Dar lui nu-i pasă de reputația publică. Cu atât mai multă atenție amuzată îl ascultă prietenii.

Prezentare și traducere de
Smaranda Cosmin

Ultimul Kundera

De ce Lentoarea sau Încetineala? Poate un traducător mai inspirat va găsi un alt titlu pentru versiunea românească. Ce sens a atribuit oare Kundera, profesorul lui Milos Forman, acestei Lenteur, una din cărțile sale scrise direct în franceză. Poate lipsa ireverențioasă de grabă cu care-și surprinde eroii în obiectiv, poate oboseala genetică a acestei lumi, din ce în ce mai săracă în simboluri și valori profunde?

Constituit pe antiteza dintre secolul Luminilor, ale cărui grație și vivacitate se bazau, paradoxal, pe arta voluptoasă a amânării, a lipsei de precipitare, și viteza absurdă a acestui sfârșit de mileniu, microromanul lui Kundera este un pamflet. Grațiosul Indiferent al lui Watteau e, în mascarada politică supermediatizată de azi, Dansatorul lui Kundera.

Arta grotescului – care în Gluma era înnobilită cu un tragic existențial de largă respirație, e aici caricatural-dezabuzată. Disidentul protestului tragic s-a metamorfozat, lent, în occidentalul cu rictus de moralist amar. În Gluma se râde tragic, în Încetineala se râde dezabuzat. Metamorfoza acestui ceh genial, naturalizat francez, e ea însăși o formă nouă, latentă, de a percepe lumea. O lume grotescă în lipsa ei de speranță, căutând, în goană sterilă, ceea ce alții au aflat, cu două secole înainte, înaintând, pedestri...

Milan Kundera, *La Lenteur*, Gallimard, 1995

Raymond Weber:

«Nu avem dreptul să marginalizăm pe nimeni»

Smaranda Cosmin: **Domnule Raymond Weber, se știe că unul dintre conceptele pe care se întemeiază noua filosofie comunitară a Consiliului Europei este acela de coeziune, coeziune comportând trei dimensiuni: democratică, socială și culturală. Aș vrea să detaliați ultima dimensiune a conceptului, coeziunea culturală.**

Raymond Weber: Într-adevăr, între acești trei poli alăturați, aflați în interacțiune se pune în valoare rolul culturii în căutarea securității democratice care, într-un fel, reprezintă și finalitatea organismului nostru. Coeziunea culturală, prin instrumentele ei specifice, incluzându-le și pe cele ale sferei educaționale, ne ajută să găsim calea spre coeziunea democratică și, mai ales, dincolo de diferențele noastre culturale, să descoperim aspecte pe care putem să le trăim în comun, din perspectiva unei analize a prezentului dar, mai ales, din perspectiva proiectelor noastre comune în care se regăsesc și învățământul superior, cercetarea, și tineretul și sportul. Sunt convins că prin intermediul culturii, al limbajului cultural se parcurge, în modul cel mai eficient, calea spre promovarea și respectarea drepturilor omului, a democrației europene.

Smaranda Cosmin: **Care ar fi, la ora actuală, anvergura conceptuală a „coloanelor” care susțin edificiul CDCC (Consiliul de Cooperare Culturală) al Consiliului Europei? Mă refer, desigur, la multilingvism, interculturalitate, pluriculturalitate, amintindu-le într-o ordine aleatorie.**

Raymond Weber: Referindu-ne la aceste coloane de susținere, le putem concepe organic: patru comitete, deci patru domenii, respectiv educație, patrimoniu cultural, cultură și artă, învățământ superior și cercetare. Cred însă că întrebarea dvs. vizează degajarea priorităților. De pildă, în domeniul învățământului există trei priorități: multilingvismul și studiul limbilor străine (care implică deja o dimensiune politică), predarea istoriei, din care trebuie să facem un instrument de înțelegere mutuală, educația interculturală, cea mai în măsură să o medieze pe cea a drepturilor omului, educația cetățeniei europene. E evident că trebuie să dezvoltăm o întreagă strategie a demersurilor intelectuale, ca să facem mai bine cunoscute o serie de noțiuni: cea de **națiune**, de **comunitate**, de **identitate culturală**, de **stat-națiune** raportat la **minoritate** etc. Apoi, e nevoie de amplificarea unor demersuri normative, demonstrate deja de CDCC și de un demers cultural-educativ prin care să permitem unor comunități etnice, religioase și culturale diferite nu doar coabitarea, ci inter-relaționarea, interactivitatea, interculturalitatea.

Referitor la aspectul patrimonial, există în prezent reflecția în jurul politicii culturii patrimoniului. Această reflecție vizează „meseriile patrimoniului”, animația culturală, reali-

zarea unor rețele care le-ar permite schimburi utile de experiență și posibilitatea cooperării.

Smaranda Cosmin: **Cum ați putea defini această sintagmă, de sugestie braudelienă, a itinerariilor culturale? (Din câte știu, România a fost inclusă în itinerariul monastic).**

Raymond Weber: Eu nu știu dacă voi găsi imediat termenii braudelieni inspiratori – pot spune însă că pentru noi **itinerariile culturale** sunt extrem de importante deoarece ne permit să vizualizăm ceea ce intenționăm să întreprindem prin intervențiile noastre. Ni se revelă astfel universalitatea unor valori, dar se etalează și

referința de specificitate culturală. Ni se pretinde ancorarea profundă într-o anumită realitate, locală, regională, dar și necesitatea de a o depăși prin operațiuni transfrontaliere. Prin inițierea itinerariilor culturale urmărim să demonstrăm dinamismul culturii, progresia ei în drum spre altceva. În fine, cred că **itinerariile culturale** ne permit să proiectăm o privire mai profundă asupra unui număr de civilizații, asupra marilor momente ale civilizației noastre și să înțelegem, nu în mod pasiv, cultura ca propensiune și deschidere spre viitor. Cred că itinerariile culturale nu sunt doar o operațiune vizând o mai bună conservare a patrimoniului cultural, ci o inițiativă legată de creația contemporană, declanșată de un demers pedagogic cu legături în lumea științifică a cercetării. Apoi, ne ajută să funcționăm mai amplu, nu doar la nivel interguvernamental, ci să colaborăm cu o serie de organisme neguvernamentale dispuse să ne ajute. Sunt deci acțiuni vaste, tip „grand public”, de reunire și dialog interdisciplinar. **Itinerariile**

culturale ale barocului implică nu doar arhitecți și plasticieni, ci și poeți, muzicieni etc. Vă mărturisesc că eu visez la itinerare ale locurilor de memorie. Avem acum în Europa asemenea locuri: monumente, cartiere istorice, biblioteci dar și lagăre de concentrare, precum Auschwitz. Memoria noastră culturală poate fi glorificatoare, dar ne mai poate aminti și erorile. Cred că pentru civilizația actuală e importantă voința noastră sinceră de a cunoaște și, mai ales, aceea de a nu repeta erorile și ororile trecutului.

Smaranda Cosmin: **Cum ați califica impactul viitoarei/virtualei admiteri a Rusiei în cadrul Consiliului Europei? Și, în acest context, modul în care dumneavoastră concepeți penetrarea și integrarea unei culturi considerată, pe drept sau pe nedrept, euroasiatică?**

Raymond Weber: O întrebare vastă. Eu cred, sincer, că această cultură aparține plenar și majoritar Europei. Cu greu îmi pot imagina o Europă fără Dostoievski, Tolstoi, Șostakovici, Prokofiev etc. Rusia e de trei ani membră a Convenției Culturale Europene și vă mărturisesc că în cadrul relațiilor cu autoritățile ruse nu am întâlnit probleme majore. Chiar dacă nu suntem de acord cu ceea ce se petrece în Cecenia, trebuie să recunoaștem că Rusia, cu drepturi depline în cadrul Convenției Culturale, e foarte importantă nu numai datorită aportului extraordinar al culturii ruse, ci pentru că această apartenență ne dă posibilitatea contactului cu forțele vii ale culturii ruse actuale, cu intelectualitatea, cu universitarii, cu artiștii. În contextul actual al dezvoltării conștiinței europene nu avem dreptul să marginalizăm pe nimeni. E important să determinăm participarea la circuitul artistic și cultural existent în Euro și sunt convins că, cu cât există relații pe plan cultural-artistic, cu atât sporesc șansele ca forțele intolerante, naționaliste, non-democratice să fie stăvilite în înaintare. Dar, dacă marginalizăm, dăm șanse tocmai acelor forțe.

Smaranda Cosmin: **Cum apreciați prezența actuală a României în cadrul Consiliului Europei, după trei ani de la adeziunea la Convenția Culturală Europeană?**

Raymond Weber: Referitor la România, nu cred că avem motive să ne plângem, cel puțin cât privește colaborarea noastră cu autoritățile românești. Am putut organiza în țara dumneavoastră o întreagă serie de reuniuni importante – de pildă, cele axate pe tema itinerariilor, a rețelelor culturale, reuniunea miniștrilor culturii din regiunea danubiană și altele, cooperări importante pentru noi. Avem însă impresia că, în ultima vreme, se petrec în interiorul politicii culturale românești lucruri de natură să ne îngrijoreze. Faptul că anumite organisme culturale care profitau de o anumită autonomie sunt pe cale de a fi recuperate de structurile ministeriale, că o serie de instituții autonome au fost subordonate direct Ministerului Culturii, pierzându-și libertatea de acțiune. Mă gândesc de asemenea și la faptul că o serie de artiști și creatori ne-au comunicat impresia că politica culturală se desfășoară într-o manieră

naționalistă și prea dirijistă. Nu deținem, evident, toate datele pentru a ne permite să intervenim direct într-o asemenea controversă, credem însă că va fi important ca, pe baza reflecțiilor noastre pe marginea drepturilor culturale, să realizăm de-acum înainte un fel de **monitoring**, adică să constatăm dacă valorile pe care le apărăm, asupra cărora am căzut de acord în cadrul CDCC, sunt puse efectiv în practică în interiorul țărilor membre. Nu știu în ce formă se va realiza acest monitoring, desigur, nu într-o formă jurisdicțională puternică, dar cred că ar fi bine să avem în vedere, cu timpul, un fel de **rapport amnesty**, unde s-ar evidenția dificultățile unor țări în domenii varii: al inter-culturului, al predării istoriei etc., care ar pune în evidență și rezultatele demne de a fi preluate. Vreau să precizez că noi **nu judecăm și nu condamnăm**, ci vrem numai să evidențiem atât disfuncțiile, cât și buna funcționare în interiorul realităților culturale dintr-o țară sau alta.

Smaranda Cosmin: Demnitatea unui popor e „generată” de memoria lui colectivă, în care, într-un depozit privilegiat, este inclusă memoria culturală. Un fenomen – nu îndrăznesc să-l numesc simptomatic – pe cât de tragic, pe atât de enigmatic, îl reprezintă distrugerea, după căderea cortinei de fier, a unor muzee, biblioteci și arhive, în două orașe est-europene: București și Sarajevo. Evident, contextele istorice au fost diferite. Coincidență – ori nu – era vorba de edificii adăpostind dreptul la memorie, drept consacrat de istoria fiecărui popor. Nu voi face comentarii politice. Totuși, se naște o întrebare, iar dumneavoastră sunteți autorizat să-mi răspundeți: nu s-ar cuveni ca CE – mai exact, *volet* -ul său cultural – să se implice cu un plus de intensitate politică în tot ceea ce este legat de memoria patrimonială? Să gestioneze, metaforic spus, conștiința culturală europeană?...

Raymond Weber: Gestiunea conștiinței europene colective e o formulare prea ambițioasă pentru Consiliul Europei. Dar ceea ce se așteaptă din partea Consiliului Europei e că în această perioadă, în care trebuie să facem față vidului ideologic postcomunist, pe de o parte, și marasmului postmodernist, pe de altă parte, cred că e important să fim capabili a redefini, pe baza valorilor noastre comune, un anumit număr de repere care, în mod dinamic, ar putea să pună în valoare o identitate culturală pentru toți europenii. E vorba de o identitate plurală, dar și de una sintetică, reunind ceea ce avem în comun în patrimoniul și istoria noastră, și proiectele noastre de viitor. Memoria... Evident, cred că aceasta e una din marile teme pentru viitorul apropiat. Concret, am întreprins deja o serie de inițiative pentru ca această memorie să fie salvată – memoria clădirilor, a arhivelor (într-adevăr, riscul risipirii lor există în anumite țări din Europa Centrală și Orientală), memoria audiovizuală cu tot ceea ce implică ea. Apoi memoria obiceiurilor, tot ceea ce UNESCO numește „patrimoniul imaterial” – toate acestea trebuie păstrate.

În al doilea rând, trebuie să existe posibilitatea de a lucra asupra memoriei, pentru că ea riscă să fie mereu ceva irațional, marcată fiind de afectivitate, de sentimente și resentimente.

Cred că prin dreptul, respectul pentru memorie și dreptul la memorie, trebuie să punem în valoare necesitatea studiului ei, într-o manieră aproape științifică. Chiar dacă e dureros. De pildă, mă gândesc că închisoarea, lagărul comunist de la Sighet poate deveni un loc memorial, cu arhive, cercetare, vizite – toate acestea pentru a cunoaște, a menține viu ceea ce memoria nu trebuie să șteargă...

Interviu realizat de
Smaranda Cosmin

Strasbourg, 26 ianuarie 1995

Jean-Louis Roy:

«Francofonia conjugă, nu exclude»

Smaranda Cosmin: Preluând titlul unei cărți, relativ recentă, s-ar putea afirma că Francofonia, mișcarea francofonă, constituie o „nouă miză mondială”. V-aș ruga să (re) definiți conceptul ținând cont de ultimele sale evoluții, victorii și, eventual, înfrângeri.

Jean-Louis Roy: Cei care nu au pasiunea complexității și nu pot accepta diversitatea, pluralitatea lumii, pot fi derutați de această reunire a 47 de state și guverne, unite prin folosirea curentă sau oficializată a aceleiași limbi. Franceza unește o rețea extrem de vastă, de la insulele Oceanului Indian la cele din Caraibe, din Quebec în Comunitatea franceză din Belgia, fragmentul asiatic al Indochinei, Maghrebul – cu excepția Algeriei și Libiei, îmbogățită însă de Egipt și de Liban, rețea care include și două membre G7, Franța și Canada, până la imensa Africă francofonă sud-sahariană.

Evoluând în timp, pe parcursul unui sfert de veac, Francofonia și-a sporit comunitatea inițială de 17 state, ale cărei baze s-au pus la Niamey, în 1970. Trei africani vizionari, senegalezul Léopold Sédar Senghor, nigerianul Hamani Diori și francezul din Quebec Jean-Marc Leger au construit „primul soclu”. Din 1970 până în prezent, 30 de state s-au alăturat proiectului fondatorilor, astfel că azi, o țară din patru participă la „sommets”-urile șefilor de stat și de guvern, acest al doilea soclu al Francofoniei.

Lansată în istorie de președintele François Mitterand în 1986, Conferința șefilor de stat și de guvern având în comun folosirea limbii franceze, s-a reunit în octombrie 1993 în insulele Maurițiu, după Chaillot, Dakar, Quebec și Paris. La acest nivel și în acest ritm, faptul este demn de consemnat.

Consider o victorie faptul că națiuni cu moșteniri spirituale și economice dintre cele mai diverse și contrastante au realizat o comunitate aptă de a gândi convergent, ca un ansamblu. Iar acest ansamblu elaborează strategii și, prin ACCT, organismul său operațional, încearcă să le pună în practică. În plan metodologic, în urma deciziilor conferințelor la cel mai înalt nivel, conferințele ministeriale sectoriale – justiție, cultură, mediu înconjurător, educație, drepturile copilului – sunt cele care iau decizii, în contextul sectoarelor specifice, înaintează propuneri și planuri de acțiune, propuneri bugetare și de finanțare.

S.C.: Care sunt domeniile și, respectiv, obiectivele prioritare ale Francofoniei?

J.-L.R.: M-ați întrebat în ce constau „victoriile”, realizările Francofoniei. Ei bine, ele s-au înregistrat tocmai în cadrul acestor domenii prioritare. Totalitatea intervențiilor, inițiativelor noastre vizează dotarea comunității francofone internaționale cu rețele apte să susțină

dezvoltarea și coeziunea comunității, aceste domenii având drept obiectiv dezvoltarea resurselor umane, știința și tehnologia, dezvoltarea durabilă, cultura, comunicarea și cooperarea lingvistică dreptul la serviciul de dezvoltare.

E bine să se știe că comunitatea francofonă internațională a creat acum zece ani o rețea multilaterală și internațională de televiziune în limba franceză, rețeaua TV 5, al cărei semnal este captat astăzi în 75 de țări, iar mâine în 100. ACCT-ul a creat și creează rețele de centre de lectură și de animație culturală (CLAC) în cincisprezece țări africane. Tot ACCT-ul susține prezența francofonilor la marile festivaluri sau piețe culturale în domeniile artelor plastice, cinematografului, muzicii și celor 12 saloane internaționale de carte organizate până acum. Prin ACCT se gestionează cel mai important fond de cercetare a limbilor și culturilor africane. Trebuie neapărat consemnată existența universității rețelelor plasate pe lângă AUPELF (Asociația universităților parțial și integral de limbă franceză) care urmărește confruntarea raporturilor între universitățile spațiului francofon în materie de cercetare și învățământ superior. Această universitate și-a multiplicat rețelele de cercetare, a investit în editări și a susținut mobilitatea cercetătorilor.

S.C.: Ce semnifică „dreptul la serviciul dezvoltării”?

J.-L.R.: Sub această denotație, ACCT conduce o viguroasă cooperare juridică și judiciară, concretizându-se prin investirea în echiparea de bază a cursurilor de justiție, sprijinul elaborării și editării instrumentelor juridice, dezvoltarea unei bănci de date conferind acces la informația juridică comparată pentru toți partenerii francofoni. Aceasta foarte pe scurt.

S.C.: O întrebare „provocatoare” pe care o pun cu insistență, convinsă, de fapt, de enormitatea pe care o vehiculează. Sunt malițioși (am folosit un eufemism) care afirmă că francofonia reprezintă, pentru Franța, una din formele de recuperare a lumii a treia francofonă, în profitul „metropolei”.

J.-L.-R.: Însăși România a participat, prin reprezentanții ei, la complexitatea problematicii francofone. Când România a fost admisă, în 1993, a pătruns într-o casă multilaterală, care adăpostește interese ale unui sfert de lume.

Cei care fac asemenea afirmații „malițioase” (a se vedea: **iresponsabile**) sunt foarte departe de adevăr, ba chiar îmi permit să afirm că gândesc în spiritul anilor '50. Francofonia este un „joc” de căutare a consensului, iar cine i-ar examina dosarele ar descoperi complexitatea unor alianțe în care se regăsește toată problematica lumii contemporane.

Interviu realizat de
Smaranda Cosmin

Paris, 14 noiembrie 1994

* Jean-Louis Roș, secretar general al Agenției de Cooperare Tehnico-Științifică, organismul operațional al Francofoniei

1) Un *cireșar* care a explorat universul adolescentin – Constantin Chiriță.

2) Aplauze la scenă deschisă la una din Conferințele Scriitorilor: se exersează Nichita Stănescu, Dan Hăulică, George Macovescu.

3) C. Țoiu privește către „Galeria cu vișă sălbatică” (1976), Eugen Jebeleanu are altă perspectivă – „Peregrinările terestre” (1975).

4) Redactorul șef al revistei „Ramuri”, Gabriel Chifu, nu poate fi decât îngândurat. Grea viață în cultura română.

5) Nicolae Breban și omul care l-a luat la întrebări: Constantin Iftime.

